

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

NEUVOSTOJOUKOT ITÄ-SAKSASSA KYLMÄN SODAN AIKANA

Tutkielma

Kadetti
Juho Lemström

Kadettikurssi 93
Pioneerilinja

Huhtikuu 2009

Kurssi	Linja
93. Kadettikurssi	Pioneerilinja
Tekijä	
Kadetti Juho Lemström	
Työn nimi	
Neuvostojoukot Itä-Saksassa kylmän sodan aikana	
Oppiaine, johon työ liittyy	Säilytyspaikka
Sotahistoria	Kurssikirjasto (MPKK:n kirjasto)
Huhtikuu 2009	Tekstisivuja 30 liitesivuja 9
<p>Tiivistelmä</p> <p>Toisen maailmansodan päättymisen ja Potsdamin sopimuksen seurauksena Saksa jakautui Länsi- ja Itä-Saksaksi. Länsi-Saksan hallinnosta vastasivat Yhdysvallat, Iso-Britannia ja Ranska. Itä-Saksasta puolestaan tuli kokonaisuudessaan Neuvostoliiton hallinnassa ollut alue. Neuvostoliiton ja länsivaltojen näkemykset siitä, miten sodanjälkeistä Saksaa tulisi hallinnoida, erosivat suuresti toisistaan alusta lähtien, ollen yksi merkittävimmistä tekijöistä kylmän sodan syttymisen taustalla.</p> <p>Koko kylmän sodan ajan mahdollisen aseellisen konfliktin nähtiin alkavan Euroopasta, mitä todennäköisimmin Saksasta. Tämän vuoksi länsivallat ja Neuvostoliitto sijoittivat alueelle paljon sotilaallista voimaa. Kyseisen sotilaallisen voiman keskittymän seurauksena syntyi kaksi maailmanhistorian suurinta sotilasliittoutumaa: Nato ja Varsovan liitto.</p> <p>Näistä kahdesta sotilasliitosta ensimmäiseksi luotiin Nato vuonna 1949. Vuonna 1955 Neuvostoliitto vastasi tähän uuteen strategisen tason uhkaan luomalla Varsovan liiton. Varsovan liiton perustamista seurasi Itä-Saksan kansanarmeijan eli NVA:n perustaminen. NVA:n joukot olivat Neuvostoliiton sotilasjohdon alaisuudessa toimineita joukkoja, ja ne varustettiin Neuvostoliiton parhaimmalla kalustolla läpi kylmän sodan. Tästä esimerkkinä NVA:n varustaminen ydinaseilla 1960-luvulla.</p> <p>Itä-Saksan miehitystä kesti vuoteen 1994 asti, jolloin viimeiset Neuvostoliiton aikaiset miehitysjoukot poistuivat sen maaperältä. Neuvostoliiton kaatumiseen asti Itä-Saksan miehitysjoukot olivat ylivoimaisesti suurin Neuvostojoukkojen keskittymä sen omien rajojen ulkopuolella. Aluetta miehitti jatkuvasti noin 16–24 divisioonaa, jotka olivat</p>	

täysivahvuisia ja hyvin koulutettuja. Näiden joukkojen liikkeellelähtövalmius oli jopa alle 24 tuntia, joka antaa hyvän kuvan siitä, miten kriittinen alue Itä-Saksa Neuvostoliitolle todellisuudessa oli.

Avainsanat Itä-Saksa, Länsi-Saksa, Saksan liittotasavalta, Saksan demokraattinen tasavalta, DDR, GDR, kylmä sota, Neuvostoliitto, NVA, Saksan demokraattisen tasavallan kansanarmeija, Nato, Varsovan liitto, Ydinase, Bundeswehr.

SISÄLLYSLUETTELO:

1. JOHDANTO	4
1.1 Tutkimusongelma.....	5
1.2 Lähteet ja tutkimusmenetelmät	6
1.3 Käsitteiden määrittelyminen.....	7
2. NEUVOSTOLIITON SOTILAALLIS-POLIITTISET INTRESSIT ITÄ-SAKSASSA	8
3. STALINISTA HRUŠTŠEVIIN (1945–1956)	9
3.1 Miehistyksen alku	10
3.2 Itä-Saksan miehitysorganisaation kokoonpano.....	11
3.3 Berliinin kriisi 1948	17
3.4 Naton perustaminen 1949	18
3.5 Itä-Saksan kansannousu 1953	19
3.6 Stalinin aikakauden sotilaallinen tarkastelu	19
4. HRUŠTŠEVIN YDINASEVALTIO (1956–)	21
4.1 Varsovan liiton ja Itä-Saksan kansanarmeijan perustaminen 1955–1956.....	21
4.2 Toinen Berliinin kriisi 1961	24
4.3 Kuuban kriisi 1962.....	25
4.4 Hruštševin aikakauden sotilaallinen tarkastelu	25
5. BREZHNEVIN MYÖTÄ OPERAATIOTAITOON (noin 1970–1991)	27
5.1 Berliinin muurin murtuminen ja Neuvostoliiton kaatuminen 1989–1991	28
5.2 Brezhnevin aikakauden sotilaallinen tarkastelu	28
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	29
7. LIITTEET:	32
LÄHTEET:	42

1. JOHDANTO

Toinen maailmansota päättyi Euroopan osalta 25.4.1945, kun liittoutuneiden joukot kohtasivat toisensa Saksassa, Elbe joen varrella. Saksa antautui virallisesti 8.5.1945, jolloin se jaettiin neljään miehitysalueeseen (ks. liite 1). Saksan jakaminen kahteen erilliseen valtioon tapahtui kuitenkin vasta vuonna 1949. Jaon seurauksena Länsi-Saksaa hallinnoivat voittajavaltioista Iso-Britannia, Ranska ja Yhdysvallat, jokainen omalla alueellaan, kuten kuvasta käy ilmi. Itä-Saksaa puolestaan hallinnoi Neuvostoliitto. Tämän lisäksi myös Berliini jaettiin voittajavaltioiden kesken, vaikka se jäikin Neuvostoliiton miehitysalueelle (ks. liite 1). Länsi-Berliiniä johtivat länsivallat (ks. tutkimuksen kohta: 1.3 Käsitteiden määrittely) ja Itä-Berliiniä Neuvostoliitto.¹ Nämä jaot perustuivat Potsdamin konferenssissa vuonna 1945 tehtyihin päätöksiin voittajavaltioiden kesken.²

Voittajavaltioiden välillä vallitsi suuri ideologinen ero, Neuvostoliiton ollessa kommunistinen ja länsivaltojen demokraattinen. Ero näiden ideologioiden välillä oli ainakin lähes yhtä suuri, kuin mitä se oli Saksan ja Neuvostoliiton välillä ennen operaatio Barbarossan alkamista vuonna 1941. Tämän tasoinen ero valtioiden välillä aiheutti kireyttä diplomaattisissa suhteissa, vaikka Saksa olikin kukistettu yhteistyöllä.

Sodan päättymisen jälkeen Iso-Britannia, Ranska ja Yhdysvallat toimivat yhteistyössä toistensa kanssa. Neuvostoliitto kuitenkin vetäytyi yhä enemmän irti muista voittajavaltioista, niin politiikan kuin toimintansa osalta. Yhä suuremmat kiistat esimerkiksi siitä, miten miehitysalueita tulisi hallinnoida, johtivat ajan myötä kylmän sodan alkamiseen. Yksi suurimmista kiistoista oli jaettu Saksa ja Berliini. Erilaisten poliittisten kriisien seurauksena Länsi-Berliini olikin hetkellisesti ainoastaan länsivaltojen ”ilmasillan” varassa toiminut alue. Siirtyminen Itä-Berliinistä Länsi-Berliiniin säilyi kuitenkin mahdollisena pitkään. Tämän seurauksena huomattava osa Itä-Saksan oppineista ja eri alojen ammattilaisista pakeni kommunismia ja Neuvostoliittoa siirtymällä Länsi-Berliiniin jatkaen sieltä edelleen muualle Länsi-Eurooppaan ja Yhdysvaltoihin. Neuvostoliiton ratkaisu tähän ongelmaan syntyi vuonna 1961, jolloin se ryhtyi rakentamaan Berliinin muuria.³

¹ U.S. Library of Congress – Postwar Occupation and Division:

<http://countrystudies.us/germany/44.htm> (9.3.2009)

² The Potsdam Declaration (1945):

<http://history.sandiego.edu/gen/text/ww2/potsdamdeclaration.html> (10.3.2009)

³ Rosenberg Jennifer: The Rise and Fall of the Berlin Wall:

<http://history1900s.about.com/od/coldwa1/a/berlinwall.htm> (9.3.2009)

Tutkielmani ydin on sodan päättymisen myötä syntynyt Itä-Saksa, joka oli Neuvostoliiton miehitysaluetta. Tarkemmin rajattuna työni käsittelee kahta asiaa. Näistä ensimmäisenä käsittelen sitä, minkälaisen poliittisen ja sotilaallisen intressin kohteena Itä-Saksa toimi Neuvostoliitolle. Tämän asian tutkimisen myötä esitän käsitykseni siitä, mitkä tekijät johtivat Itä-Saksan pysyvään miehittämiseen. Toisena asiana käsittelen sitä, mihin Neuvostoliitto pyrki Itä-Saksan miehitysorganisaation joukkojen kokoonpanolla ja sijoittamisella. Vastaamalla tähän kysymykseen, luon kuvan siitä, miksi Itä-Saksan miehitysorganisaatio oli niin suuri Neuvostojoukkojen voimakeskittymä Itä-Euroopassa.

1.1 Tutkimusongelma

Tutkimusongelman ja tutkimuskysymyksen luominen oli ajallisesti pitkä ja haasteellinen prosessi, sillä Neuvostoliiton vaikutusta Itä-Saksassa voi tutkia monella eri lähestymistavalla. Kuten johdannosta ja otsikosta voi havaita, tulen lähestymään asiaa sotilaalliselta kannalta. Kirjallisuuteen tutustumisen ja tutkimustyön ohjaajan kanssa käytyjen keskustelujen jälkeen päädyin seuraavaan tutkimusongelmaan ja päätutkimuskysymykseen:

– Mikä oli Neuvostojoukkojen vahvuus Itä-Saksassa kylmän sodan aikana?

Tämän lisäksi aiheen ymmärtämisen ja johtopäätösten luomisen takia vastaan seuraaviin alakysymyksiin:

– Minkälaiseen sotilaalliseen toimintaan Neuvostoliitto oli Itä-Saksan alueella tai alueelta varautunut?

– Minkälainen vaikutus Neuvostoliiton sisä- ja ulkopolitiikalla oli joukkojen vahvuuteen Itä-Saksassa kylmän sodan aikana?

Tutkimuksen rajaamisen osalta käsittelen pääasiallisesti sitä, mitä Neuvostojoukkoja Itä-Saksan alueella kylmän sodan aikana oli, rajaten käsittelyni maavoimiin. Lisäksi analysoin sitä, miten erilaiset sotilaallis-poliittiset kriisit vaikuttivat näiden joukkojen toimintaan ja vahvuuteen. Tutkin työssäni koko aikakautta toisen maailmansodan loppumisesta Neuvostoliiton kaatumiseen asti, jolloin myös kylmä sota päättyi. Käsittelen lisäksi kansainvälistä politiikkaa kylmän sodan ajalta, ja analysoin sen vaikutusta Neuvostoliittoon ja sen harjoittamaan politiikkaan Itä-Saksan suhteen.

1.2 Lähteet ja tutkimusmenetelmät

Tutkimusmenetelmäni voi kuvata kvalitatiiviseksi, sillä käyttämäni kirjallisuus on tietokirjallisuutta, eikä esimerkiksi yksityisten henkilöiden muistelmia. Raja kvantitatiivisten ja kvalitatiivisten menetelmien välillä on kuitenkin tutkimukseni osalta häilyvä, sillä pyrin varmistamaan kirjoittamani tiedot useammasta eri lähteestä.

Lähteiden kokoaminen osoittautui haasteelliseksi, sillä Itä-Saksan ja Neuvostoliiton välisestä suhteesta kylmän sodan aikana on kirjoitettu paljon, mutta kattava tieto sotilastoiminnasta on puutteellista. Käyttämäni venäjänkielisen lähdeaineiston suhteen haasteeksi puolestaan muodostui käännoistyössä mahdollisesti ilmenevien virheiden välttäminen ja tiedon validiteetin varmistaminen muista lähteistä. Venäjänkieliseen lähdeaineistoon perustuvien johtopäätöksieni suhteen onkin oltava kriittinen, sillä kykyäni tekstin kääntämisen suhteen oli rajallinen. Myös lähdekritiikki muodostui ongelmaksi, sillä suurin osa löytämistäni teoksista oli kirjoitettu kylmän sodan aikana.

Tämän tutkimuksen osalta yhtä tärkeintä lähdeaineistoa on vaikea määritellä, sillä käsittelemäni aikakausi on pitkä, eikä yhtä kattavaa teosta aiheeseeni liittyen ole saatavilla. Tärkeimmiksi lähdeaineistoiksi tutkimustyöni edetessä nousivat kuitenkin kaksi englanninkielistä kirjaa ja yksi venäjänkielinen Internet-sivusto. Kirjat ovat David Millerin *The Cold War – A military history (2001)* ja Richard Staarin *The communist regimes in Eastern Europe – An introduction (1967)*.

Näiden kirjojen lisäksi kylmän sodan alkuaajan osalta merkittäväksi lähdeaineistoksi muodostui edellä mainittu Internet-sivusto: <http://www8.brinkster.com/vad777/sssr-89-91/districts/zgv.htm>, jonka venäjänkielinen teksti käsittelee Neuvostoliiton läntistä voimaryhmää kylmässä sodassa. Tämän lähteen suhteen suurin haaste oli aikaisemmin mainitsemani käännoistyö. Tutkimustyön aikana kyseinen Internet-sivusto lakkautettiin, mutta materiaali löytyy edelleen sotahistorianlaitoksen arkistoista. Kylmän sodan loppuaikojen osalta huomattava tietolähde oli *The International Institute for Strategic Studies: The Military Balance* kirjasarja, jota julkaistiin vuosittain 1960-luvun loppupuolelta alkaen.

1.3 Käsitteiden määrittelyminen

Tutkimuksessani käytetyt lyhenteet ja käsitteet:

DDR / GDR = Itä-Saksa / Saksan demokraattinen tasavalta.

FR = Länsi-Saksa / Saksan liittotasavalta.

Iskuarmeija = Armeija, jonka taistelevat joukot ja niiden huolto oli tarkoitettu hyökkäämistehtäviin. Isku oli myös arvonimi, joka myönnettiin toisen maailmansodan aikana menestyneille joukoille.

Kaartin Armeija = Eliittijoukoista koostuva armeija. Menestyksekkäät armeijat / joukot ansaitsivat kaartin arvonimen toisen maailmansodan aikana.

Länsivaltiot / Länsivallat = Iso-Britannia, Ranska ja Yhdysvallat.

Miehitysorganisaatio = Neuvoliiton miehitysjoukot Itä-Saksassa.

Nato = Pohjois-Atlantin liitto (Yhdysvaltain johdossa ollut / oleva sotilasliitto, joka luotiin vuonna 1949).

NL = Neuvostoliitto.

NVA = Saksan demokraattisen tasavallan kansanarmeija, joka perustettiin vuonna 1956.

Satelliittivaltiot = Toisen maailmansodan jälkeen Neuvostoliiton miehitysalueelle jääneet valtiot: Albania, Bulgaria, Tšekkoslovakia, Itä-Saksa, Unkari, Puola ja Romania.

Voittajavaltiot = Toisen maailmansodan voittajavaltiot: Iso-Britannia, Ranska, Yhdysvallat ja Neuvostoliitto.

Warsaw pact = Varsovan liitto (Neuvostoliiton vuonna 1956 luoma sotilasliitto, johon kuului Neuvostoliiton lisäksi sen satelliittivaltiot Itä-Euroopassa).

AK = Armeijakunta.

Div = Divisioona.

Jv = Jalkaväki.

Mek = Mekanisoitu.

Mot = Moottoroitu.

Ps = Panssaroitu.

2. NEUVOSTOLIITON SOTILAALLIS-POLIITTISET INTRESSIT ITÄ-SAKSASSA

Neuvostoliiton lähestymistapa Itä-Saksaa kohtaan oli hyvin erilainen verrattuna Länsi-Saksan saamaan kohteluun länsivalloilta. Länsivaltojen tavoitteena oli luoda taloudellisesti vahva ja poliittisesti vakaa Saksa, ja välttää ensimmäisen maailmansodan aikaiset virheet. Tuolloin sodan hävinnyttä osapuolta, Saksaa, riistettiin taloudellisesti huomattavan paljon. Joidenkin näkemyksien mukaan tuon riiston aiheuttama tyytymättömyys johti siihen, että Hitler nousi valtaan ja johti Saksan toiseen maailmansotaan.

Neuvostoliitto puolestaan lähestyi asiaa siten, että Itä-Saksalta pyrittiin poistamaan sen teolliset ja taloudelliset mahdollisuudet uuteen sotilaalliseen nousuun. Tästä seurasi se, että esimerkiksi merkittävä osa Itä-Saksan teollisuudesta siirrettiin Neuvostoliiton maaperälle.⁴ Riistoa ilmeni vielä pitkään sodan päättymisen jälkeen, joka oli yksi merkittävistä taustatekijöistä Itä-Saksan vuoden 1953 kansannousulle. Myös Stalinin kuolema samana vuonna saattoi olla yhteydessä tähän, ja Unkarissa vuonna 1956 tapahtuneeseen kansannousuun.

Alustavien suunnitelmien mukaan Saksaa pyrittiin hallitsemaan yhteistyössä, mutta idän ja lännen välien kiristyessä vuosina 1946–1947, suunnitelmat muuttuivat. Yhä suurempia eroja muodostui voittajavaltioiden välille, muun muassa Länsi-Saksan ottaessa käyttöön uuden valuutan. Tämän lisäksi Itä-Saksan tilanne valtiona oli hyvin kriittinen ja hauras verrattuna Länsi-Saksaan, sillä länsivallat eivät tunnustaneet sen itsenäisyyttä valtiona.

Toisen maailmansodan päättymisen jälkeen Neuvostoliitto pyrki mainostamaan itseään ja kommunismia rauhan lähettiläinä, joiden avulla maailmaan saataisiin pysyvä rauha. Neuvostoliiton päätavoitteena lienee ollut globaali kommunismi. Yksi keino tämän tavoitteen saavuttamiseksi oli kommunistisen idean levittäminen Eurooppaan, pakottaen Yhdysvallat pois Euroopasta, ilman varsinaisia sotatoimia. Tällöin lähes koko Euraasian alueesta olisi muodostunut Neuvostoliiton vaikutusalue. Tämän seurauksena Itä-Saksasta muokkautui eräänlainen kommunismin kehto, ollen esimerkkitilasto Neuvostoliiton satelliittivaltioiden joukossa.^{5 6}

⁴ Staar, Richard F: The Communist Regimes in Eastern Europe – An Introduction (1967) s. 97

⁵ East Germany: Ideological and Political Collaboration:

<http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-5138.html> (26.1.2009-kirjoittaja ei tiedossa)

⁶ Larrabee, Stephen: The challenge to soviet interests in Eastern Europe (s.7-8, 97-98)

Tällaisen imagon luominen ja säilyttäminen ilman sotilaallista voimaa olisi ollut vaikeaa, ellei mahdotonta. Neuvostoliiton kannalta oli tärkeää, että Itä-Saksa pysyisi vakaana ja toimivana valtiona. Itä-Saksan kansa ei kuitenkaan taipunut kommunismiin ilman vastarintaa, sillä se nähtiin vain vanhan diktatuurin vaihtumisena uuteen.

Kommunistisen hallinnon ja politiikan ylläpito vaati myös sitä, että itäsaksalaiset saatiin pelkäämään Neuvostoliiton aseellista väliintuloa. Tämä oli kaikkein tarpeellisinta miehityksen alkuaikoina, mutta se toimi mielestäni yhtenä painavana poliittisena taustatekijänä Neuvostojoukkojen pysyvälle sijoittamiselle Itä-Saksan alueelle.

On olemassa monia näkemyksiä siitä, mistä tapahtumasta kylmä sota itse asiassa alkoi. Mielestäni yksi vahva vaihtoehto on vuoden 1946 maaliskuu, jolloin Iso-Britannian pääministeri Winston Churchill sanoi rautaisen esiripun laskeutuvan Itä-Euroopan ylle.⁷

3. STALINISTA HRUŠTŠEVIIN (1945–1956)

Jaotteluni kolmeen sodanjälkeiseen aikakauteen perustuu omaan näkemykseeni siitä, milloin Neuvostoliiton sisä- tai ulkopoliitikassa tapahtui merkittäviä sotilastoimintaan tai operaatioajatteluun liittyviä muutoksia. Pohjana tälle jaottelulle toimii David M. Glantzin kirjassaan *The Military Strategy of The Soviet Union (1992)* esittämä jaottelu kolmeen sodanjälkeiseen aikakauteen Neuvostoliiton sotilaallisesta ajattelusta ja sen kehityksestä. Oma tarkasteluni keskittyy Itä-Saksaan, jonka seurauksena myös aikakausien jaottelu on erilainen.

Ensimmäisen aikakauteni osalta määräävänä tekijänä toimii Stalinin vahva vaikutus sotilasajatteluun, päättyen hänen kuolemaansa vuonna 1953. En kuitenkaan päättä hänen vaikutuskautensa käsittelyä kyseiseen vuoteen, sillä Nikita Hruštšev voitti Neuvostoliiton sisäisen valtataistelun vasta vuoteen 1960 mennessä.⁸ Vedenjakajaksi valitsin vuoden 1956, jolloin Hruštšev piti salaisen puheen, jossa hän esitti vahvoja mielipiteitä Stalinin kulttimainetta vastaan, joka merkitsi erään aikakauden loppumista Neuvostoliiton historiassa.⁹

Stalinin aikakautta kuvasi vahva tuki maavoimien ylläpitämiselle ja arvostamiselle. Sen sijaan Stalin vähätteli julkisesti ydinaseen merkitystä mahdollisessa sodassa.¹⁰ Tästä huolimatta

⁷ Cold War: http://www.globalsecurity.org/military/ops/cold_war.htm (9.3.2009 - kirjoittaja ei tiedossa)

⁸ Glantz, David M: *The Military Strategy of The Soviet Union* (1992) s. 188

⁹ The Guardian: Great Speeches of the 20th Century – Nikita Khrushchev – The Cult of The Individual – Part 1
<http://www.guardian.co.uk/theguardian/2007/apr/26/greatspeeches1> (2.3.2009)

¹⁰ Glantz, David M: *The Military Strategy of The Soviet Union* (1992) s. 172

Neuvostoliitto kehitti omaa ydinasettaan, onnistuen räjäyttämään ensimmäisen vuonna 1949. Ensimmäinen vetypommi puolestaan räjäytettiin vuonna 1953. Tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoista on se, että Itä-Saksan miehitysorganisaatio sai ensimmäiset ydinaseensa vasta 1960-luvun alkupuolella.^{11 12} Tämän asian käsittelyyn palaan tutkimukseni kohdassa: 4. Hruštševin ydinasevaltio (1956–1970). Ydinaseiden kehitys ja niiden tärkeyden ymmärtäminen johti 1970-luvun alkuun mennessä siihen, että Neuvostoliitto saavutti ydinkärkien lukumäärässä saman tason Yhdysvaltojen kanssa.

3.1 Miehityksen alku

Neuvostoliiton viimeinen suuri sotatoimi Saksaa vastaan oli hyökkäys Berliiniin. Tähän massiiviseen hyökkäykseen osallistui kolme Neuvostoliiton sotarintamaa, jotka olivat: 1. Valkovenäjän rintama, 2. Valkovenäjän rintama ja 1. Ukrainan rintama. Jokainen näistä rintamista koostui useista armeijoista, ja arvioiden mukaan Neuvostojoukkojen kokonaisvahvuus tämän hyökkäyksen osalta oli jopa: 2 500 000 sotilasta, 6 250 panssarivaunua, 7 500 lentokonetta sekä 41 600 tykistön ampumalaitetta.¹³ Hyökkäys Berliiniin alkoi 20.4.1945, ja saksalaiset antautuivat 2.5.1945.

Varsinainen Saksan miehitys alkoi heti antautumisen jälkeen, ja sitä kesti vuoteen 1994 asti, jolloin viimeiset Neuvostoliiton aikaiset joukot poistuivat Itä-Saksasta. Länsi-Saksassa olleisiin miehitysjoukkoihin en tämän tutkimuksen osalta ota kantaa.

Itä-Saksan miehitysorganisaation nimeä vaihdettiin kylmän sodan aikana Neuvostoliiton toimesta muutaman kerran.¹⁴ Välittömästi sodan jälkeen luodun miehitysorganisaation nimeksi tuli: *Группы советских оккупационных войск в Германии*, Neuvostoliiton miehitysjoukot Saksassa. Vuonna 1954 nimi muutettiin neutraalimmaksi: *Группы советских войск в Германии*, Neuvostojoukot Saksassa. Neuvostoliitto ei enää halunnut välittää ulkomaille tai Itä-Saksan kansalaisille kuvaa siitä, että sen joukot olisivat miehitysjoukkoja. Nimenmuutoksella pyrittiin luomaan mielikuva joukoista, jotka olivat Itä-Saksan maaperällä

¹¹ Center for Arms Control, Energy and Environmental Studies at MIPT, 2000
<http://www.armscontrol.ru/Start/publications/dkp0731.htm> (4.3.2009)

¹² Aage, Svend ja Jensen Frede P: Superpower Under Pressure: The Secret Speech of Minister of Defense Marshal Zhukov in East Berlin, March 1957
http://www.php.isn.ethz.ch/collections/coll_zhukov/zhukov.cfm?navinfo=14861 (10.3.2009)

¹³ Tilman, Remme: The Battle for Berlin in World War Two
http://www.bbc.co.uk/history/worldwars/wwtwo/berlin_02.shtml (10.3.2009)

¹⁴ <http://www8.brinkster.com/vad777/sss-89-91/districts/zgv.htm> (30.1.2009 – kirjoittaja ei tiedossa)

sen oman suvereniteetin turvaamiseksi ulkoisten uhkien varalta. Viimeinen nimi Itä-Saksan miehitysorganisaatiolle otettiin käyttöön vuonna 1988. Silloin joukkojen nimeksi vaihdettiin *Западной группе войск*, läntiset joukot. Tämä pysyi joukkojen nimenä vuoteen 1994 asti, jolloin viimeiset Neuvostoliiton aikaiset joukot vetäytyivät pois Saksan maaperältä.

Merkittävää Itä-Saksan miehitysorganisaatiossa oli se, että kyseessä oli ylivoimaisesti suurin itsenäiseen toimintaan kyennyt Neuvostoliiton sotilasorganisaatio sen omien rajojen ulkopuolella. Tämä kuvaa hyvin sitä, miten tärkeänä niiden strategista merkitystä pidettiin. Monien kylmän sodan aikaisten arvioiden mukaan myös upseeristo ja miehistö olivat Itä-Saksan miehitysorganisaation osalta Neuvostoliiton parhaimmista. Tämä tosin ei aina pitänyt paikkaansa, sillä myös Neuvostoliiton johto osoitti ajoittain syyttävällä sormella miehitysorganisaation komentajia, esimerkiksi joukoissa esiintyneen alkoholismien takia.¹⁵

3.2 Itä-Saksan miehitysorganisaation kokoonpano

Tässä osiossa käsittelemme miehitysjoukkojen kokoonpanoa ensin venäjänkielisestä lähdeaineistosta, joka kattaa hyvin miehityksen alkuaikojen. Tämän jälkeen siirryn käyttämään länsimaista lähdeaineistoa, ja lopuksi tulen analysoimaan löytämiäni eroja lähdeaineistojen välillä.

Itä-Saksan miehitysorganisaatio koottiin mainitsemistani kolmesta rintamasta, jotka osallistuivat Berliinin valtaamiseen. Taulukosta 1 on nähtävissä, mitkä joukot rintamista otettiin miehitysorganisaatioon (suluissa päämajojen sijainti).

¹⁵Holden, Jean: Disciplinary Problems in the Soviet Group of Forces in the GDR (1988)
<http://www.osa.ceu.hu/files/holdings/300/8/3/text/27-5-56.shtml> (9.3.2009)

Taulukko 1: Itä-Saksan miehitysorganisaation luominen¹⁶

1. Valkovenäjän Rintamasta:					
1. Kaartin panssariarmeija (Dresden):	2. Kaartin panssariarmeija (Furstenberg):	3. Iskuarmeija (Stendahl):	5. Iskuarmeija (Berliini):	8. Kaartin armeija (Weimar):	47. Armeija (Halle)
8. Kaartin Mek. AK	1. Mek. AK	7. AK	9. AK	-	-
11. Kaartin Ps. AK	9. Kaartin Ps. AK	9. Ps. AK	26. AK	-	-
-	12. Kaartin Ps. AK	12. Kaartin AK	-	-	-
-	-	79. AK	-	-	-
2. Valkovenäjän Rintamasta:					
2. Iskuarmeija (Schwerin): 109. AK ja 116. AK					
1. Ukrainan Rintamasta:					
3. Kaartin Ps. Armeija (Furstenberg):			4. Kaartin Ps. Armeija (Eberswalde):		
6. Kaartin Ps. AK			5. Kaartin Mek. AK		
7. Kaartin Ps. AK			6. Kaartin Mek. AK		
9. Mek. AK			10. Kaartin Ps. AK		

Näiden joukkojen tehtävänä oli Potsdamin sopimuksen toimeenpanon ja Neuvostoliiton sotilaallis-poliittisten etujen valvonta Itä-Saksan alueella.¹⁷ Alun perin myös miehitysjoukkojen päämaja sijaitsi Potsdamissa, mutta vuonna 1946 se siirrettiin Vyunsdorfin kaupunkiin. Vuoden 1946 aikana myös miehitysjoukkojen sijoituspaikat oli ratkaistu lopullisesti, sillä Wehrmachtin, eli Saksan entisen armeijan tilat voitiin ottaa uusiokäyttöön.

Huomattavaa on se, että suuri osa miehitysjoukoista oli niin sanottuja Kaartin joukkoja tai Iskujoukkoja, jotka olivat eliittijoukkoja Neuvostoliiton sotilasorganisaatiossa. Eliittijoukoilla tässä yhteydessä tarkoitetaan joukkoja, jotka olivat sodan aikana tällaisen lisänimen omalla ansiokkaalla toiminnallaan ansainneet.¹⁸ Iskujoukot olivat tämän lisäksi tarkoitettu hyökkäystehtäviin, jonka vuoksi niihin oli sijoitettu enemmän tykistöä ja pioneerivoimaa kuin tavallisiin joukkoihin.

Eliittijoukkojen lisäksi yksi merkittävä tekijä miehitysorganisaatiossa oli se, että siihen kuului paljon panssaroituja joukkoja, joiden suorituskyky oli erittäin hyvä niin puolustuksellisesti

¹⁶ <http://www8.brinkster.com/vad777/sssr-89-91/districts/zgv.htm> (30.1.2009 – kirjoittaja ei tiedossa – venäjänkielinen lähde)

¹⁷ The Potsdam Declaration: Protocol of the Proceedings, August 1, 1945
<http://history.sandiego.edu/gen/text/ww2/potsdamdeclaration.html> (10.3.2009 - kirjoittaja ei tiedossa)

¹⁸ Miller, David: The Cold War – A Military History (1998) s. 251

kuin hyökkäyksellisesti. Panssarijoukkojen suhteen huomioimisen arvoista on se, että vuonna 1946 Neuvostoliitto toimeenpani organisaatiomuutoksia, joiden seurauksena panssariarmeijat muutettiin mekanisoiduiksi armeijoiksi. Mekanisoiduille armeijoille oli ominaista, että niissä oli enemmän jalkaväkeä kuin panssariarmeijoissa, joka mahdollisti kyvyn itsenäisempään taisteluun erilaisissa olosuhteissa. Tämän lisäksi mekanisoitujen armeijoiden jalkaväki ei kalustonsa puolesta hidastanut panssaroitujen joukkojen liikkumiskykyä.¹⁹ Muutoksen myötä myös armeijakunnista luovuttiin ja niiden tilalle tuli divisioonia. Näiden suorituskyvyltään erinomaisten joukkojen käyttö miehityksen alkuvaiheessa on ymmärrettävää myös sen takia, että ne oli koottu kolmesta Neuvostoliiton tärkeimmästä rintamasta. Kuten tutkimukseni edessä selviää, Itä-Saksa oli myös jatkossa niin poliittisesti kuin sotilaallisesti äärimmäisen tärkeä alue Neuvostoliitolle, jonka vuoksi joukkojen taso ei jatkossakaan laskenut.

Venäjänkielisen lähdeaineistoni mukaan miehitysjoukot koostuivat vuoden 1946 alussa yhteensä kuudesta armeijasta, joista neljä oli panssariarmeijoita, yksi iskuarmeija ja yksi kaartin armeija. Näihin kuului kaikkiaan: viisi mekanisoitua armeijakuntaa, seitsemän panssariarmeijakuntaa ja yksi jalkaväkiarmeijakunta. Lisäksi organisaatioon kuului 8. Kaartin armeijan joukkoja, mutta tarkempaa tietoa niistä ei venäjänkielisestä lähteestä ole kyseiseltä vuodelta saatavissa. Tämän lisäksi organisaatioon kuului vielä vuoden 1946 alussa myös 2. ja 5. Iskuarmeijan sekä 47. Armeijan joukkoja. Näiden joukkojen jättäminen pois laskuista johtuu siitä, että ne kuuluivat Neuvostoarmeijan vuosina 1946–1948 suorittaman demobilisaation piiriin, jonka seurauksena ne siirrettiin takaisin Neuvostoliittoon. Demobilisaation myötä myös miehitysorganisaatioon jääneiden armeijoiden kokoonpanot muuttuivat voimakkaasti, kuten taulukosta 2 on havaittavissa.

¹⁹ Kulomaa, Jukka: Syvään taisteluun – Johdatus Neuvostoliiton maavoimien sotataitoon 1917–1991 (2007) s. 152

Taulukko 2: Demobilisaation jälkeinen miehitysorganisaation kokoonpano²⁰

1. Kaartin Mekanisoitu Armeija	2. Kaartin Mekanisoitu Armeija	3. Kaartin Mekanisoitu Armeija	4. Kaartin Mekanisoitu Armeija	3. Iskuarmeija	8. Kaartin Armeija
9. PsDiv	1. MekDiv	6. Kaartin PsDiv	6. Kaartin MekDiv	15. MekDiv	20. Kaartin MekDiv
8. Kaartin MekDiv	9. Kaartin PsDiv	7. Kaartin PsDiv	7. Kaartin MekDiv	18. MekDiv	21. Kaartin MekDiv
11. Kaartin PsDiv	12. Kaartin PsDiv	9. MekDiv	10. Kaartin PsDiv	-	-
19. Kaartin MekDiv	25. PsDiv	14. Kaartin MekDiv	-	-	-

Edellä mainitsemiä muutosten seurauksena miehitysjoukot koostuivat vuodesta 1948 alkaen kahdeksasta panssaridivisioonasta ja 11:stä mekanisoidusta divisioonasta. Näiden divisioonien kokoonpano löytyy taulukosta 3 (olettaen, että ne olivat määrävahvuisia).

Taulukko 3: Mekanisoidun divisioonan ja panssaridivisioonan kokoonpanot vuonna 1948²¹

Mekanisoitu divisioona:	Panssaridivisioona:
3 mekanisoitua rykmenttiä	3 keskiraskasta panssarirykmenttiä
1 keskiraskas panssarirykmentti	1 raskas panssari-/rynnäkötykkirykmentti
1 raskas panssari-/rynnäkötykkirykmentti	1 moottoroitu jalkaväkirykmentti
1 tykistörykmentti	1 tykistöpatteristo
1 kranaatinheitinrykmentti	1 kranaatinheitinrykmentti
1 ilmatorjuntarykmentti	1 ilmatorjuntarykmentti
1 raketinheitinpatteristo	1 raketinheitinpatteristo
1 moottoripyöräpataljoona	1 moottoripyöräpataljoona
1 pioneeripataljoona	1 pioneeripataljoona
1 viestipataljoona	1 viestipataljoona
Yhteensä: 12 500 sotilasta, 193 panssarivaunua	Yhteensä: 10 700 sotilasta, 252 panssarivaunua

²⁰ <http://www8.brinkster.com/vad777/sss-89-91/districts/zgv.htm> (30.1.2009 – kirjoittaja ei tiedossa – venäjänkielinen lähde)

²¹ Kulomaa, Jukka: Syvään taisteluun – Johdatus Neuvostoliiton maavoimien sotataitoon 1917–1991 (2007) s. 153

Venäjänkielisen lähdeaineiston perusteella Itä-Saksan miehitysjoukkoihin kuului vuodesta 1948 eteenpäin noin 223 100 sotilasta, 4 139 panssarivaunua, 1 365 rynnäkkötykkiä ja paljon muita osia, kuten kranaatinheittämiä ja ilmatorjuntakalustoa.

Kirjassaan *The Cold War – A military history* (1998) David Miller käsittelee sodanjälkeisen Itä-Saksan miehitysjoukkoja suhteellisen yleisellä tasolla. Tästä huolimatta nämä näkemykset ovat monilta osin yhteneväisiä edellä listaamani venäjänkielisen lähdeaineiston kanssa ja kyseinen kirja toimiikin länsimaisen lähdeaineistoni lähteenä tutkimukseni tässä osiossa.

*”Vuonna 1945 Itä-Saksaa miehitti 6 neuvostoarmeijaa, jotka olivat: 1., 2., 3. ja 4. kaartin panssariarmeija, 3. iskuarmeija sekä 8. kaartin jalkaväkiarmeija. Näistä 4. kaartin panssariarmeija vedettiin vaiheittain takaisin Neuvostoliittoon 1950-luvulla. 3. kaartin panssariarmeija siirrettiin samoin Neuvostoliittoon vuosina 1960–1961. ... Näiden armeijoiden poistumisen seurauksena tilalle luotiin uusi organisaatio, eli 20. kaartin panssariarmeija. Maavoimien lisäksi Itä-Saksan alueella sijaitsi koko kylmän sodan ajan 16. ilma-armeija.”*²² Tämän seurauksena merkittävin ero venäjänkieliseen lähdeaineistoon on 16. ilma-armeijan kuuluminen miehitysorganisaatioon. Tämä tosin johtunee siitä, että kyseinen venäjänkielinen lähdeaineistoni käsitteli vain maavoimien organisaatioita. Tietojen yhteneväisyyden takia mielestäni on oletettavaa, että kyseinen ilma-armeija oli todella sijoitettuna Itä-Saksaan. Toinen eroavaisuus on siinä, ettei 2. Iskuarmeijaa, 5. Iskuarmeijaa tai 47. Armeijaa mainita ollenkaan. Tämän voi mielestäni katsoa johtuvan siitä, että kyseiset organisaatiot todella demobilisoitiin ja siirrettiin Neuvostoliittoon vuoteen 1948 mennessä, eivätkä sen vuoksi olleet mainitsemisen arvoisia. Miller tuo kirjassaan esille myös divisioonatason kokoonpanot kyseisissä armeijoissa vuodesta 1960 eteenpäin.

Taulukko 4: Miehitysorganisaation kokoonpano vuodesta 1960 eteenpäin

1. Kaartin panssariarmeija	2. Kaartin panssariarmeija	8. Kaartin armeija	20. Kaartin armeija	3. Iskuarmeija
4x PsDiv	1x PsDiv	1x PsDiv	-	4x PsDiv
1x MotJvDiv	2x MotJvDiv	3x MotJvDiv	3x MotJvDiv	1x MotJvDiv

Samalla Miller mainitsee sen, että Itä-Saksan miehitysorganisaatioon kuului huomattavasti enemmän tukijoukkoja kuin muihin Neuvostojoukkoihin (ks. taulukko 5).

²² Miller, David: *The Cold War – A Military History* (1998) s.251

Taulukko 5: Itä-Saksan miehitysorganisaation tukijoukot / vahvennuukset.

Organisaatio:	Huomattavaa kyseisestä organisaatiosta:
1 x Kaartin tykistödivisioona	Mainitaan olleen organisaatioltaan kolme kertaa normaalia tykistödivisioonaa suurempi. Kyseisen divisioonan sijainti näkyy liitteestä kaksi.
6 x siltarykmentti 6 x amfibio- pataljoona	Tehtävänä varmistaa nopea jokien ylitys Länsi-Saksan ja Tanskan maaperällä.
2 x taistelupioneerirykmentti	Kaupunkitaisteluun koulutettuja erikoisjoukkoja.
2 x ilmavoimien rykmentti	Varustettuna suorituskykyisillä Hind taisteluhelikoptereilla.
8 x Spetsnaz pataljoona	Neuvostoliiton erikoisjoukkoja.
1 x maahanlaskurykmentti	Itä-Saksan miehitysorganisaatiolla oli myös etuoikeus kutsua lisää maahanlaskujoukkoa Neuvostoliitosta tarvittaessa.

Taulukossa 4 esiintyvä moottoroitu jalkaväkidivisioona syntyi marsalkka Georgij Zukovin 1950-luvulla aloittaman maavoimien uudelleenorganisoinnin seurauksena. ”Zukov halusi luoda pienempiä, aiempaa liikkuvampia ja paremmin suojattuja joukkoja, jotka kykenisivät selviytymään ja toimimaan paremmin ydinsodan olosuhteissa. Silloiset massiiviset mekanisoidut yhtymät ja jalkaväkiyhtymät eivät soveltuneet uuteen sodan kuvaan, ja ne päätettiin hajottaa kokonaan... Mekanisoitujen divisioonien ja jalkaväkidivisioonien tilalle luotiin uusi ja vain yksi yhtymätyyppi, moottoroitu jalkaväkidivisioona”²³ Moottoroitujen jalkaväkidivisioonien ja panssaridivisioonien organisaatiot kokivat muutoksia kylmän sodan aikana, liittyen Neuvostoliiton sotilasdoktriinien muutoksiin (ks. liitteet 8 ja 9).

Palaan myöhemmin tutkimuksessani käsittelemään sitä, mistä nämä muutokset vahvuuksissa johtuivat. Tämän tiedon valossa miehitysorganisaatioon kuului länsilähteiden mukaan vuodesta 1958 lähtien 10 moottoroitua jalkaväkidivisioonaa ja 10 panssaridivisioonaa. Tällöin miehitysorganisaation vahvuudeksi muodostui noin: 237 500 sotilasta, 5 930 panssarivaunua, 620 rynnäkkötykkiä, 720 kenttätykkiä ja 300 raketinheitintä.

Tässä laskelmassa tulee ottaa huomioon se, että länsilähteiden mukaan Neuvostoliiton vuosina 1946–1948 suorittaman demobilisaation jälkeen kolmannen ja neljännen Kaartin mekanisoidun armeijan joukoista jäi palvelukseen runkomiehitys. Tämä tarkoitti sitä, että kyseisten kahden armeijan alaiset kahdeksan divisioonaa muuttuivat rykmenteiksi. Tilanteen

²³ Kulomaa, Jukka: Syvään taisteluun – Johdatus Neuvostoliiton maavoimien sotataitoon 1917–1991 (2007) s. 155–156

niin vaatiessa, näistä kahdeksasta rykmentistä olisi kyetty muutamassa vuorokaudessa luomaan kaksi täysivahvuista divisioonaa, jotka olisi alistettu kaartin ensimmäiselle ja toiselle mekanisoidulle armeijalle. Pidemmällä varoitusaajalla kyseiset runkomiehitetyt rykmentit olisi voitu muuttaa takaisin divisiooniksi. Näin olisi luotu uudestaan 3. ja 4. Kaartin mekanisoitu armeija. Tähän muutokseen ei olisi mennyt yli seitsemää vuorokautta, joka antaa kuvan siitä, mikä oli Neuvostojoukkojen valmius nopeaan mobilisaatioon.²⁴

Tätä näkemystä tukee Naton vuoden 1954 tiedustelutietoihin perustuva tilannekuva Itä-Saksan miehitysorganisaatiosta:

*”Neuvostoliiton keihäänkärki länteen mahdollisesti tapahtuvaa hyökkäystä varten sijaitsee Itä-Saksan maaperällä. Se koostuu 22 Neuvostodivisioonasta, joista suurin osa on panssaroituja joukkoja. Keihäänkärjen takana on lisäksi muissa satelliiteissa sekä läntisessä Neuvostoliitossa 60 divisioonaa. Liikekannallepanoa testataan näillä joukoilla systemaattisesti. Arvion mukaan 30 päivää liikekannallepanon jälkeen neuvostodivisioonien määrä saattaisi olla maavoimien osalta jopa 400”.*²⁵

Verrattuani venäjänkielistä ja länsimaista lähdeaineistoa, ainoa mahdollinen johtopäätös on se, että molemmat pitävät paikkansa. Huomattavin ero lähdeaineistojen välillä on siinä, että länsilähteet menevät tietojen tarkkuudessa astetta pidemmälle, joka itsessään ei tarkoita sitä, että tiedot eivät pitäisi paikkaansa. Käyttämäni länsilähteet ovat mielestäni kvalitatiiviseen tutkimukseen paremmin sopivia, jonka vuoksi tulen nojautumaan niihin tämän tutkimuksen seuraavissa osissa.

3.3 Berliinin kriisi 1948

Berliinin kriisi oli ensimmäinen vakava kansainvälinen konflikti Euroopan mantereella toisen maailmansodan loputtua. Se sai alkunsa, kun Neuvostoliitto päätti estää juna- ja ajoneuvoliikenteen Länsi-Berliiniin. Tämän päätöksen tavoitteena oli pakottaa Länsi-Berliini Neuvostoliiton huollon piiriin. Ratkaisuna länsivallat alkoivat huoltaa kaupunkia lentokoneilla, jonka onnistumista epäilivät alustavasti niin länsivallat kuin Neuvostoliitto. Ajan kanssa kävi ilmi, että tämä ilmasilta (ks. liite 3) Länsi-Berliiniin toimi. Sen avulla pystyttiin toimittamaan enemmän tarvikkeita kuin rautateitse ja ajoneuvoilla oli ennen kriisiä

²⁴ Glantz, David M: The Military Strategy of The Soviet Union (1992) s.186

²⁵ Lord Ismay: Soviet Armed Strength (As estimated in 1954)
<http://www.nato.int/archives/1st5years/annexes/b5.htm> (2.3.2009)

pystytty. Tämän seurauksena Neuvostoliitto purki 24.6.1948 alkaneen saarron 12.5.1949.²⁶ Kyseisen kriisin sotilaallisen tarkastelun jätän tutkimukseni kohtaan: 3.6 Stalinin aikakauden sotilaallinen tarkastelu.

3.4 Naton perustaminen 1949

Toisen maailmansodan jälkeen länsivallat ja erityisesti Yhdysvallat kokivat sotilaallisen liittoutumisen olevan välttämätöntä turvallisemman tulevaisuuden rakentamiseksi. Vastatakseen tähän haasteeseen luotiin sotilasliitto Nato, Pohjois-Atlantin liitto.²⁷

Realistisesti voidaan sanoa, että tällä sotilasliitolla vastattiin ennen kaikkea Neuvostoliiton asettamaan sotilaalliseen uhkaan. Koettiin, että sotilaallisesti liittoutunut Länsi, erityisesti liittoutunut Länsi-Eurooppa, olisi riittävän vahva estämään Neuvostoliiton laajamittaisen hyökkäyksen aloittamisen. Näitä asioita ei suoranaisesti todeta Naton perustamissopimuksessa, joka allekirjoitettiin 4.5.1949. Rivien välistä lukeminen on vaarallista, mutta mielestäni sopimuksessa käytetyt sanamuodot ja ilmaisutavat tukevat kuvaamaani yhtenäisyyttä Neuvostoliiton sotilaallista uhkaa vastaan. Näistä selvimpänä esimerkkinä voisi pitää viidettä artiklaa, jonka perusteella hyökkäys mitä tahansa jäsenvaltiota vastaan on hyökkäys myös kaikkia muita Naton jäsenmaita vastaan.²⁸

Naton syntymisen ohella Länsi-Euroopassa tapahtui samaan aikaan muitakin suuria sotilaallisia muutoksia, joista suurin yksittäinen tapahtuma oli Länsi-Saksan oman armeijan, Bundeswehriin luominen. ”*Bundeswehristä syntyi vuonna 1955 perustuslakiin pohjautuvat puolustusvoimat... Se muodostui entisen Saksan armeijan ja Yhdysvaltojen organisaatioiden ja taktiikan perustalle. Bundeswehriin perustaminen hyväksyttiin Pariisissa vuonna 1954 tehdyillä päätöksillä, joiden nojalla voitiin perustaa Pohjois-Atlantin liittoon tarkoin rajoituksin sidotut kansalliset asevoimat, joiden tehtävä oli Keski- ja Pohjois-Euroopan sekä sen oman alueen puolustaminen. Bundeswehriin asetettiin Brysselin sopimuksessa seuraavat rajoitukset: perustana sai olla vain tavanomaisia joukkoja joiden määrä sai olla korkeintaan*

²⁶ Kuosa, Tauno: Oman Aikamme Maailmantapahtumat (1962) s.286-298

²⁷ Kuusisto, Ilkka: Länsi-Saksan puolustus kylmän sodan aikana vuosina 1945–1955 (2006) s. 12

²⁸ The North Atlantic Treaty – Washington D.C -4 April 1949

<http://www.nato.int/docu/basic/txt/treaty.htm> (29.2.2009)

12 divisioonaa sekä 1 000 lentokonetta eikä sillä saanut olla hallussaan biologisia-, kemiallisia-, tai ydinaseita”²⁹.

Tämän myötä Länsi-Saksan sotilaallisessa voimassa tapahtui merkittävä muutos, joka oli Neuvostoliiton mielestä ymmärrettävästi varsin negatiivinen. 12 divisioonan vahvuinen uusi sotilasorganisaatio raja-alueella vaikutti Neuvostoliiton sotilaalliseen suunnitteluun Itä-Saksassa ja Itä-Euroopassa. Se, miten Neuvostoliitto reagoi tuohon uuteen sotilaalliseen tilanteeseen, selviää tutkimukseni kohdasta: 4.1 Varsovan liiton ja Itä-Saksan kansanarmeijan perustaminen 1955–1956.

3.5 Itä-Saksan kansannousu 1953

Itä-Saksassa vuonna 1953 tapahtunut kansannousu oli merkittävä tapaus monella tavalla, niin länsivaltojen kuin Neuvostoliiton puolesta. Tähän asti Neuvostoliitto oli käyttänyt hyväkseen itäsaksalaisten halua yhdistää Saksa jälleen yhtenäiseksi valtioksi, tarkoitusperänään kommunismin laajentaminen koko Saksan alueelle. Tämä kansannousu osoitti Neuvostoliitolle sen, miten suurta vastenmielisyyttä Itä-Saksan kansalaiset kokivat kommunismia ja Neuvostoliittoa kohtaan. Tämän jälkeen yhtenäisen Saksan käsittelystä tuli vain politiikan yhteydessä käytettävä propagandatyökalu Neuvostoliitolle.³⁰ Sen, miten Neuvostoliitto vastasi tähän kansannousuun, jätän tutkimukseni kohtaan: 3.6 Stalinin aikakauden sotilaallinen tarkastelu.

3.6 Stalinin aikakauden sotilaallinen tarkastelu

Stalinin sotilaallisen vaikutuksen aikakausi oli Itä-Saksalle monipuolinen ja täynnä muutoksia, niin Neuvostoliiton sisäpolitiikan kuin kansainvälisen politiikan takia. Merkittävintä yksittäistä tapahtumaa on vaikea määritellä, mutta Itä-Saksan ja Neuvostoliiton kannalta tärkeimmiksi muodostuivat vuoden 1948 Berliinin kriisi sekä Naton perustaminen vuonna 1949.

Näistä kahdesta tapahtumasta Itä-Saksan kannalta merkittävämpi oli Berliinin kriisi, sillä vuonna 1946 demobilisoidut 3. ja 4. kaartin mekanisoitu armeija määrättiin taas palvelukseen, jossa ne myös pysyivät vuoteen 1958 asti. Tämä tarkoitti sitä, että Itä-Saksan maaperällä

²⁹ Kuusisto, Ilkka: Länsi-Saksan puolustus kylmän sodan aikana vuosina 1945–1955 (2006) s. 32

³⁰ Moreton, Edwina: Germany Between East And West (1987) s. 35

olleiden joukkojen rauhanajan vahvuus nousi 16 divisioonasta 24 divisioonaan (ks. liitteet 4 ja 5).³¹ Venäjänkieliseen lähdeaineistoon verrattuna (ks. taulukko 2) miehitysorganisaatiosta puuttuu 19. Kaartin panssaridivisioona. Samalla Glantzin mukaan miehitysorganisaatioon kuului kaikkiaan viisi kaartin mekanisoitua divisioonaa ja yksi panssaridivisioona enemmän kuin taulukosta 2 on nähtävissä. Käyttämästäni lähdeaineistosta ei ole löydettävissä syytä sille, mistä tämä ero johtuu.

Liitteistä 4 ja 5 on mielestäni nähtävissä myös se, että Itä-Saksan miehitysorganisaation ryhmitys oli puolustuksellinen. Suurin osa miehitysorganisaatiosta oli ryhmitetty 50–150 kilometrin päähän Länsi-Saksan rajasta. Tämä tarkoitti sitä, että mahdollisen hyökkäyksen alkaessa rajan läheisyydessä olleet etujoukot (ks. liite 2 ja liite 5) pystyisivät hidastamaan etenevää vihollista siinä määrin, että miehitysorganisaation pääosat saatiin liikkeelle. Etujoukot olivat pääasiallisesti moottoroituja jalkaväkidivisioonia, kun taas pääjoukot olivat panssaridivisioonia. Neuvostoliitto ei kuitenkaan suunnitellut joukkojensa käyttöä puolustuksellisesti, vaan hyökkäyksellisesti, joka oli seurausta Neuvostoliiton offensiiviin perustusvasta näkemyksestä puolustussodankäyntiin liittyen³². Tästä poikkeuksena ovat kylmän sodan viimeiset vuodet, jolloin Neuvostoliiton silloinen johtaja Mihail Gorbatsšov vaati puhtaasti puolustuksellisten suunnitelmien luomista.³³ Neuvostoliiton hyökkäyssuunnitelmiin kuului nopea Berliinin valtaaminen ja eteneminen vihollisen syvyyteen. Näiden suunnitelmien valossa Itä-Saksa ja Tšekkoslovakia olivat ne maat, joista hyökkäykset aloitettaisiin (ks. liite 6 ja liite 7). Liitteestä 7 on huomattavissa myös se, että miehitysorganisaatioon 1960-luvulla saadut ydinaseet olivat tarkoitettu käytettäväksi mahdollisen kriisin sattuessa.

Oman tutkimukseni kannalta myös vuoden 1953 kansannousu Itä-Saksassa oli hyvin merkittävä tapahtuma, sillä kansannousua seuranneen sotatilalain ylläpitämiseksi Neuvostoliitto käytti yhtä mekanisoitua divisioonaa ja yhtä kaartin panssaroitua divisioonaa. Kyseiset joukot kuuluivat Itä-Saksan miehitysorganisaatioon, ja tämä oli ainoa kerta koko kylmän sodan aikana, jolloin Neuvostojoukot osallistuivat sotilaalliseen toimintaan Itä-Saksan maaperällä.³⁴

³¹ Glantz, David. M: *The Military Strategy of The Soviet Union* (1992) s.186

³² Kulomaa, Jukka: *Syvään taisteluun – Johdatus Neuvostoliiton maavoimien sotataitoon 1917–1991* (2007) s. 205–219

³³ Miller, David: *The Cold War – A Military History* (1998) s.359

³⁴ <http://www8.brinkster.com/vad777/sss-89-91/districts/zgv.htm> (3.3.2009 - kirjoittaja ei tiedossa)

4. HRUŠTŠEVIN YDINASEVALTIO (1956–)

Stalinin jälkeistä aikaa kuvasi Neuvostoliiton pyrkimys saavuttaa suurempi ja tärkeämpi rooli kansainvälisessä politiikassa. Tämä tarkoitti monilla tavoin aggressiivisemmän ulkopoliitiikan harjoittamista. Esimerkkinä mainittakoon Neuvostoliiton 1960-luvun alkupuolella julistama tuki vapaussodille ympäri maailmaa. Neuvostoliitto lupasi apua maille, jotka pyrkivät eroon omasta siirtomaa-asetastaan länsivaltojen alaisuudessa.³⁵ Hruštševin vaikutusvallan myötä myös ydinaseet ja niiden kantojärjestelmät kehittyivät Neuvostoliiton osalta merkittävästi. Mahdollisen tulevan sodan nähtiin olevan painottunut ydinaseiden massiiviseen käyttöön. Tämä näkemys oli vahva varsinkin 1960-luvun alkupuolella.

Uusien sotilasdoktriinien myötä maaoperaatioiden ja operaatiotaidon merkitys jäi vähäisemmälle painolle, jonka voi myös huomata vuosien 1958–1968 välisenä aikana tapahtuneesta Neuvostojoukkojen supistamisesta. Tuolloin Neuvostojoukkojen kokonaisvahvuus tippui 180 divisioonasta 138 divisioonaan, eli 3 600 000 sotilaasta 2 000 000 sotilaaseen. Itä-Saksan osalta se tarkoitti sitä, että Berliinin kriisin myötä vuonna 1948 mobilisoidut 3. sekä 4. kaartin mekanisoitu armeija lakkautettiin, ja niiden divisioonat siirtyivät 18. sekä 20. Kaartin armeijoiden alaisuuteen.³⁶ Tämän lisäksi liitteistä 8 ja 9 on huomattavissa se, miten varautuminen ydinsotaan vaikutti panssaridivisioonien ja moottoroitujen jalkaväkidivisioonien vahvuuksiin vuodesta 1958 vuoteen 1968. Divisioonien määrän pysyessä samana, Itä-Saksan miehitysorganisaation vahvuudesta poistui yli 40 000 sotilasta ja yli 700 panssarivaunua. Mielestäni tällainen muutos kuvaa hyvin sitä, miten vahvasti mahdollisten tulevien sotien uskottiin olevan ydinsotia. Nämä vähennykset perustuvat Neuvostoliiton vuonna 1956 tekemään päätökseen joukkojen vähennyksistä.³⁷

4.1 Varsovan liiton ja Itä-Saksan kansanarmeijan perustaminen 1955–1956

Stalinin ajan jättämistä jäljistä Hruštševille ja Neuvostoliitolle merkittävin oli Naton ja Bundeswehrin perustamisen aiheuttama uhka lännestä. Vastapainoksi tälle strategisen tason uhalle luotiin Varsovan liitto. Vaikka Varsovan liitto perustettiin jo vuonna 1955, niin käsittelen sitä Hruštševin aikakauden yhteydessä. Tämä siksi, että jo vuonna 1955 Hruštševilla oli merkittävästi vaikutusvaltaa Neuvostoliiton sisäpolitiikassa. Tämän lisäksi

³⁵ Glantz David M: The Military Strategy of The Soviet Union s.188-189

³⁶ Glantz, David M: The Military Strategy of The Soviet Union (1992) s.186

³⁷ <http://www8.brinkster.com/vad777/sss-89-91/districts/zgv.htm> (4.3.2009 - kirjoittaja ei tiedossa)

erillissopimus Itä-Saksan kanssa Varsovan liiton joukkojen toimintaan liittyen tehtiin vasta vuonna 1957.

Tähän vuonna 1955 perustettuun, ja Puolassa allekirjoitettuun, Varsovan sotilasliittoon kuuluivat toisen maailmansodan jälkeen Neuvostoliiton lisäksi sen miehitysalueelle jääneet valtiot: Albania, Bulgaria, Tšekkoslovakia, Itä-Saksa, Unkari, Puola ja Romania.³⁸ Naton tapaan, sopimus velvoitti allekirjoittaneet valtiot auttamaan muita jäsenmaita, jos heidän maaperälleen hyökättiin. Sotilasliiton käyttö ei ollut suinkaan rajattu vain ulkoisten uhkien torjuntaan, josta esimerkkinä sen voimien käyttö Unkarin kansannousun kukistamiseen vuonna 1956, ja Tšekkoslovakian kriisin ratkaisemiseen vuonna 1968.

Varsovan liittoon kuuluneet maat olivat Neuvostoliiton ja Kremlin päätösvallan alaisia, mutta Neuvostoliitto näki tarpeelliseksi luoda poliittisesti tukevampi pohja omille sotilastoimilleen. Siihen kuvaan, jonka Neuvostoliitto halusi itsestään antaa, ei sopinut se, että kommunistisiin satelliittivaltioihin siirreltiin vahvoja joukkoja ilmoittamatta tai lupia pyytämättä. Varsovan liiton puitteissa Neuvostoliitto pystyi perustelemaan joukkojensa siirtelyn sillä, että se oli liittoon kuuluneiden maiden puolustuksen kannalta tärkeää. Varsovan liiton myötä myös siihen kuuluvien maiden omat sotilasvoimat kuuluivat alueellisten Neuvostojoukkojen komentoon.

Neuvostoliitto allekirjoitti Varsovan liiton jäsenmaiden kanssa erillissopimukset, jotka poikkesivat maakohtaisesti. Esimerkiksi Puolan ja Unkarin kanssa tehtyjen sopimusten mukaan Neuvostojoukkojen vahvuuden muutoksille tarvittiin kyseisten valtioiden hallitusten lupa, jota puolestaan Itä-Saksan alueella ei tarvittu. Itä-Saksan osalta sopimuksessa edellytettiin vain konsultaatiota paikallisen hallinnon kanssa.³⁹ Tämän lisäksi Itä-Saksan kanssa vuoden 1957 maaliskuussa solmitussa sopimuksessa mahdollistettiin Neuvostojoukkojen itsenäinen toiminta Itä-Saksan alueella, jos ne kokivat oman turvallisuutensa uhatuksi.

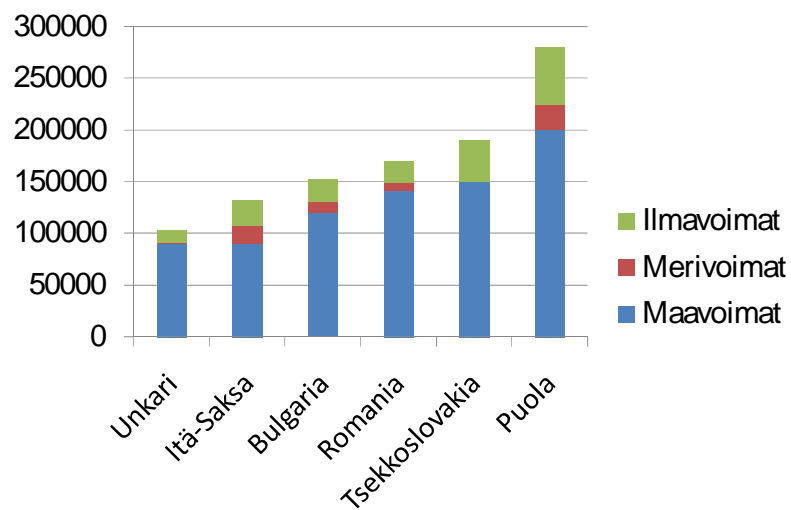
Tutkielmani kannalta merkittävintä Varsovan liiton perustamisessa on se, miten tämä sotilasliitto vaikutti Itä-Saksaan. Vaikutus syntyi Itä-Saksan oman kansanarmeijan, NVA:n, perustamisen myötä vuonna 1956. NVA perustui alun perin vapaaehtoisuuteen, toisin kuin Länsi-Saksan Bundeswehr, joka perustui pakolliseen asepalvelukseen vuodesta 1956 lähtien. Itä-Saksassa palvelukseen astumisesta tuli pakollista vuodesta 1962 eteenpäin.

³⁸ BBC NEWS: 14 May 1955 – Communist states sign Warsaw Pact
http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/may/14/newsid_3771000/3771065.stm (10.3.2009)

³⁹ Staar, Richard F: The Communist Regies In Eastern Europe – An Introduction (1967) s. 261

Sotilaallisesti NVA oli Varsovan liiton jäsenmaiden omista armeijoista toiseksi pienin, mutta useiden lähteiden mukaan se varustettiin Neuvostoliiton parhaimmalla kalustolla koko kylmän sodan ajan. Kuvasta voi nähdä Varsovan liiton jäsenmaiden omien armeijoiden vahvuudet vuonna 1973. Kaaviosta puuttuu Albania, sillä se ei enää tuolloin kuulunut Varsovan liittoon.

*Kaavio 1: Varsovan liiton jäsenmaiden omien armeijoiden miesvahvuudet vuonna 1973.*⁴⁰

NVA:n miesvahvuus voidaan mielestäni lisätä Neuvostoliiton miehitysorganisaation vahvuuteen,⁴¹ nostamalla sitä Itä-Saksassa maavoimien osalta lähes 100 000 sotilaalla. Tätä näkemystä tukee Itä-Saksan puolustusministerin vuonna 1966 antaman lausunnon sisältö: ”NVA:n tehtävä on olla valmis sekä kykeneväinen tuhoamaan vihollisjoukot omalla alueellaan, päättäväisellä offensiivisella toiminnalla muiden veljellisten sosialistiarmeijoiden kanssa. Lisäksi sen tulee kyetä avustamaan Länsi-Saksan alueelle eteneviä joukkoja kyseisen valtion imperialistisen systeemin tuhoamiseksi”.⁴² Tämän lisäksi oli luotu ohjelma nimeltään Brotherhood-In-Arms, ”veljeskunta aseissa”, jonka puitteissa NVA suoritti yhteisharjoituksia

⁴⁰ AN IISS Publication: The Military Balance 1973-1974 (1973) s.11-13

⁴¹ Miller, David: The Cold War – A Military History (1998) s.55

⁴² Staar, Richard F: The Communist Regimes In Eastern Europe – An Introduction (1967) s. 266

miehitysorganisaation joukkojen kanssa.⁴³ NVA:n käytöstä oli myös suunnitelmia sotatilojen suhteen, josta esimerkkinä liitteessä 6 oleva Varsovan liiton strateginen hyökkäyssuunnitelma.

4.2 Toinen Berliinin kriisi 1961

Sodanjälkeisen Itä-Saksan alue pysyi epäsuosittuna asuinalueena pitkään, josta selvin merkki on noin 3 000 000 itäsaksalaisen pakeneminen tai siirtyminen Länsi-Saksan puolelle vuoteen 1961 mennessä.⁴⁴ Ongelmallisinta tässä oli se, että varsinkin Itä-Saksan oppineet kokivat siirtymisen Länsi-Saksaan tarpeellisenä.

Tällä pakolaisongelmalla oli poliittisesti negatiivinen vaikutus Neuvostoliiton ja Itä-Saksan imagoon, jonka seurauksena Hruštšev päätti lopulta puuttua asiaan. Vuonna 1958 Hruštšev antoi länsivalloille uhkavaatimuksen, jonka mukaan niiden oli poistettava sotilasorganisaationsa Länsi-Berliinin alueelta kuuden kuukauden kuluessa tai Neuvostoliitto tekisi yksipuolisen rauhansopimuksen Itä-Saksan kanssa. Tällöin länsivaltojen pääsy Länsi-Berliinin olisi täysin Itä-Saksan hallituksen päätettävissä. Tällä tavoin Hruštšev pyrki kiertämään sodanjälkeisten sopimusten kohdat Berliinin kontrollista.^{45 46}

Länsivallat kieltäytyivät poistumasta Länsi-Berliinistä, sitoutuen samalla sen puolustamiseen. Vuoteen 1959 mennessä Neuvostoliitto taipui ja poisti määräajan uhkaukseltaan. Vuoteen 1961 mennessä tilanne eskaloitui uudestaan Neuvostoliiton etsiessä keinoa pakolaisvirran pysäyttämiseksi, jonka seurauksena Hruštšev uusi vuonna 1958 tekemänsä uhkauksen. Tilanteen kireyttä kuvaa se, että Yhdysvaltain presidentti John F. Kennedy pyrki vuonna 1961 nostamaan maansa armeijan kokonaisvahvuutta nopeasti lähes 150 000 sotilaalla. Kummatkaan osapuolet eivät kuitenkaan halunneet sotaa, ja tämän seurauksena aseellista konfliktia ei Berliinissä tai Saksassa koskaan käyty.

⁴³ Library of Congress Country Studies: East Germany – The Group of Soviet Forces in Germany

[http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+gx0156\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+gx0156)) (8.4.2009 – kirjoittaja ei tiedossa)

⁴⁴ Staar, Richard F: The Communist Regimes In Eastern Europe – An Introduction (1967) s. 107

⁴⁵ Berlin Crisis: <http://www.globalsecurity.org/military/ops/berlin.htm> (8.4.2009 – kirjoittaja ei tiedossa)

⁴⁶ Berlin Crisis, 1961: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,894479,00.html> (8.4.2009 – kirjoittaja ei tiedossa)

Itä-Saksan ja Neuvostoliiton johdon ainoaksi vaihtoehdoksi pakolaisten suhteen jäi Berliinin muurin rakentaminen. Rakentaminen käynnistettiin vuonna 1961 piikkilangalla, ja betonista rakennettu muuri valmistui vuoteen 1975 mennessä.

4.3 Kuuban kriisi 1962

Kuuban kriisi oli kylmän sodan aikaisista kriiseistä kansainvälisesti merkittävin, ajoittuen vuoteen 1962. Yksi tekijä tämän kriisin taustalla oli Yhdysvaltain ydinaseet Turkissa, jotka olivat vain noin 150 – 200 kilometrin päässä Neuvostoliiton rajasta. Tämä oli suuri strategisen tason uhka Neuvostoliitolle, johon sen oli löydettävä vastaus.

Neuvostoliiton vastaukseksi muodostui ohjustukikohdan rakentaminen Kuubaan. Tämä rakennustyö havaittiin, ja se tuli julkisuuteen 22.10.1962. Ohjustukikohdan rakentaminen Kuubaan oli Yhdysvaltojen mielestä äärimmäisen aggressiivinen liike, jonka nähtiin liittyvän lähestyvään konfliktiin Berliinissä.⁴⁷ Kuuban kriisin taustalla vaikutti tällöin myös pitkään jatkunut kiista Berliinin kontrollista, ja Saksan tilanteesta kokonaisuudessaan.

4.4 Hruštševin aikakauden sotilaallinen tarkastelu

Hruštševin aikakautena Neuvostoliitosta kehittyi ydinasemahti, joka veti vertoja Yhdysvalloille. Stalinin aikakauden tapaan, myös Hruštševin aikakaudella tapahtui useita merkittäviä sotilaallisia muutoksia Neuvostoliiton ja Itä-Saksan osalta.

Merkittävin sotilaallinen muutos strategisessa mittakaavassa oli Varsovan liiton syntyminen. Varsovan liiton muokkaantuminen todelliseksi sotilaalliseksi voimaksi ei tapahtunut hetkessä, vaan siinä kului useita vuosia. Yhdysvaltain keskustiedustelupalvelun mukaan vasta 1960-luvun puoliväliin tultaessa Varsovan liitosta oli muodostunut todellinen sotilasliitto, joka ei enää ollut olemassa ainoastaan paperilla.

Konkreettisesti tämä tarkoitti kaluston hyvin voimakasta modernisoimista, joka tapahtui vuosien 1962 ja 1965 välisenä aikana. ”*Itä-Saksan, Tšekkoslovakian, Bulgarian, Romanian, Puolan ja Unkarin asevoimat tulivat varustetuksi seuraavilla välineillä: yli 800 taistelulentokonetta, 555 helikopteria, 6 075 tankkia, 17 312 panssaroitua ajoneuvoa, 554*

⁴⁷ May, Ernest R: John F Kennedy and the Cuban Missile Crisis

*tutka-asemaa, 41 400 radiovälinettä sekä suuri määrä muita varusteita”.*⁴⁸ Näihin lukuihin ei kaikilta osin päästy, sillä niiden hankinta oli yksinkertaisesti liian kallista Neuvostoliitolle.

Myös toinen Berliinin kriisi oli merkittävä tapahtuma Hruštševin aikakaudella. Sen, miten vakavissaan Neuvostoliitto kyseisen kriisin otti, antaa Jukka Kulomaa kirjassaan *Johdatus Neuvostoliiton maavoimien sotataitoon 1917–1991* (2007) s.178–179: ”*Ensimmäinen Varsovan liiton yhteinen operatiivinen esikuntaharjoitus... järjestettiin syksyllä 1961. Poliittisena viitekehyksenä oli ns. Berliinin kriisi, joka eskaloitui harjoituksen käsikirjoituksessa avoimeksi sodaksi. Itä-Saksa oli kuvitellun lähtökohtatilanteen mukaan solminut yksipuolisesti rauhansopimuksen Neuvostoliiton kanssa ja esti sen jälkeen länsiliittoutuneilta pääsyn Berliiniin. Liittoutuneet yrittivät avata tien sotilaallista voimaa käyttämällä, mikä johti Varsovan liiton vastahyökkäykseen ja ydinaseiden käyttöönottoon jo toisena sotapäivänä.*”

Tämän Varsovan liiton operatiivisen esikuntaharjoituksen ensimmäinen vaihe on kuvattu näin: ”*Sodan ensi vaiheessa Varsovan liiton ensimmäinen strateginen porras hyökkäsi kahden rintaman, yhteensä 42 divisioonan voimin Itä-Saksan ja Tšekkoslovakian alueelta. Sitä seurasi kolmesta muusta rintamasta koostuva toinen strateginen porras, joka liittyi operaatioon 3-5 päivän kuluessa. Operaation viidentenä päivänä oli käytettävissä kaikkiaan yli sata divisioonaa, jotka oli koottu viideksi panssariarmeijaksi ja 20 yleisarmeijaksi. Ilmatukena oli kaikkiaan 3 000 lentokonetta.*”⁴⁹

Näin ollen on nähtävissä Varsovan liiton merkitys sotilaallisena organisaationa ja Itä-Saksan merkitys sen strategisen tason sotilassuunnittelussa. Huomattavaa on myös ilmavoimien määrä, joka oli hyvin suuri. Naton ilmavoimien määräksi arvioitiin 3 500 lentokonetta, jolloin varsinaista ylivoimaa ei kummallakaan osapuolella ollut.

Itä-Saksan kannalta suurin miehitysjoukkojen operatiiviseen ajatteluun ja sotilaalliseen vahvuuteen vaikuttava tekijä oli taktisten ydinaseiden saaminen miehitysjoukkojen käyttöön vuoden 1961 maaliskuun sopimuksen perusteella. Tämä sopimus tehtiin Moskovassa, ja sen solmimiseen osallistuivat sosialististen satelliittivaltioiden johtajat sekä Neuvostoliiton johto.

⁴⁸ Uhl, Matthias: Nuclear Warhead Delivery Systems for the Warsaw pact, 1961-1965 – Documents from the Russian State Archives of Economics and the German Federal Military Archives on the Reorganization and Modernization of The Armed Forces of the Soviet Bloc - http://www.php.isn.ethz.ch/collections/coll_berlin/intro_uhl.cfm?navinfo=16161 (4.3.2009)

⁴⁹ Kulomaa, Jukka: *Syvään Taisteluun - Johdatus Neuvostoliiton maavoimien sotataitoon 1917 - 1991* (2007) s.179

Tämän sopimuksen seurauksena Itä-Saksaan sijoitettiin yksi R-11/SCUD prikaati, johon kuului kuusi laukaisujalustaa, joilta pystyttiin laukaisemaan 100 kilotonnin ydinkärkeä jopa 200 kilometriin asti. Näitä prikaateja sijoitettiin Varsovan liiton jäsenmaihin yhteensä 14, joka tarkoitti huomattavaa kykyä ydinaseiden operatiivisen tason käyttöön. Kyseinen laukaisujärjestelmä oli tarkoitettu armeijatason käyttöön, kun taas Luna/FROG laukaisujärjestelmä oli tarkoitettu divisioonatason käyttöön. Luna/FROG järjestelmällä kyettiin laukaisemaan 20 kilotonnin ydinkärkeä ilman ohjausjärjestelmää 40 kilometriin asti. Näitä laukaisujärjestelmiä Itä-Saksan miehitysjoukoille saatiin kuusi kappaletta. Tämä nosti divisioonatason suorituskykyä sotilasoperaatioissa merkittävästi. Huomattavaa on se, että NVA sai oman R-11/SCUD järjestelmän vuonna 1962, ja vuoden 1963 maaliskuuhun mennessä NVA oli varustettu lisäksi kuudella Luna/FROG järjestelmällä.⁵⁰

Kuuban kriisi ei eskaloitunut sotilaalliseksi konfliktiksi Berliinissä tai Saksassa, kuten oli pelätty, mutta molempien osapuolien joukkojen valmiutta nostettiin kriisin aikana. Myös NVA:n ohjusjoukot olivat kohotetussa taisteluvalmiudessa Kuuban ohjuskriisin aikana, joka antaa kuvan siitä, kuinka vakavana tilanne koettiin.

Tämän aikakauden suurin sotilaallinen toimenpide Itä-Saksan miehitysjoukkojen osalta oli seitsemän divisioonan lähettäminen Tšekkoslovakian kansannousun kukistamiseksi 21.8.1968. Toinen merkittävä sotilaallisen voiman näyttö liittyi Berliinin muurin rakentamiseen vuonna 1961. Tuolloin 40 000 sotilaan vahvuinen sotilasosasto panssarivaunuineen ilmestyi Berliinin kaduille, ja jakoi kaupungin kahteen osaan piikkilankaesteen avulla.⁵¹

5. BREZHNEVIN MYÖTÄ OPERAATIOTAITOON (noin 1970–1991)

Neuvostoliiton sotilaallinen suunnittelu tämän aikakauden aikana perustui yhä vahvasti Hruštševin aikaiseen näkemykseen totaalisesta ydinsodasta. Tämän näkemyksen rinnalle nousi uudestaan operaatiotaidon ja maasodankäynnin kehittäminen, sillä ydinsodan alkamista

⁵⁰ Uhl, Matthias: Nuclear Warhead Delivery Systems for the Warsaw pact, 1961-1965 – Documents from the Russian State Archives of Economics and the German Federal Military Archives on the Reorganization and Modernization of The Armed Forces of the Soviet Bloc - http://www.php.isn.ethz.ch/collections/coll_berlin/intro_uhl.cfm?navinfo=16161 (4.3.2009)

⁵¹ Burgan Michael: Snapshots in History - The Berlin Wall s.54

pidettiin epätodennäköisenä, mutta mahdollisena. Tämän sijaan nähtiin, että suurvaltojen alueelliset konfliktit olisivat saattaneet ratketa perinteisen sodankäynnin keinoilla.⁵²

Tällä aikakaudella vaikuttavin henkilö Neuvostoliiton sisäpolitiikassa oli kommunistisen puolueen johtaja Leonid Brezhnev. Hänen aikakauttaan kuvasi Neuvostoliiton aggressiivinen ulkopoliittikka, josta esimerkkinä Neuvostoliiton Afganistania vastaan aloittama sota vuonna 1979.

5.1 Berliinin muurin murtuminen ja Neuvostoliiton kaatuminen 1989–1991

Mihail Gorbatšovin vuonna 1988 aloittamista uudistuksista huolimatta Neuvostoliitto ajautui vääjäämättä kohti omaa tuhoaan valtaviin taloudellisten ongelmien edessä.⁵³ Tämän lisäksi hallituksen epäonnistuneet ratkaisut Tshernobylin kriisin ja Afganistanin sodan suhteen aiheuttivat epäluottamusta median ja kansan piirissä. Neuvostoliitto lakkasi olemasta 7. helmikuuta 1990, jolloin Neuvostoliiton kommunistisen puoleen komitea päätti luopua vallastaan. Neuvostoliiton kaatumisen myötä myös sen miehitysjoukot vedettiin pois Itä-Euroopan satelliittivaltioista vuoteen 1994 mennessä ja sijoitettiin uudelleen Venäjän maaperälle.

Neuvostoliitto oli kuitenkin jo ennen kaatumistaan menettänyt otteen satelliittivaltioistaan. Tästä vahvimpana esimerkkinä Berliinin muurin murtuminen 9.11.1989, johon Neuvostoliitolla ei enää ollut kykyä poliittisesti puuttua. Neuvostoliiton menettäessä otteensa satelliittivaltioihinsa myös Varsovan liiton perusta mureni, eikä sitä käytännössä ollut olemassa vuoden 1989 jälkeen.

5.2 Brezhnevin aikakauden sotilaallinen tarkastelu

Brezhnevin aikakautta kuvannut operaatiotaidon uusi nousu konkretisoitui maavoimien vahvistumiseen. Vuosien 1968 ja 1987 välisenä aikana Neuvostoliiton maavoimien vahvuus nousi 138 divisioonasta ja 2 000 000 sotilaasta 220 divisioonaan ja 5 200 000 sotilaaseen. Itä-Saksan osalta tämä tarkoitti sitä, että divisioonien määrän pysyessä samana vuoteen 1968 verrattuna, miehitysorganisaation vahvuus nousi samalle tasolle vuoden 1958 kanssa. Vuonna 1987 miehitysorganisaatio koostui 244 000 sotilaasta ja 5 940 panssarivaunusta (laskettu liitteiden 8 ja 9 perusteella).

⁵² Glantz, David M: *The Military Strategy of The Soviet Union* (1992) s. 203

⁵³ The International Institute for Strategic Studies: *The Military Balance 1990 – 1991* (1990) s.28

Käyttämässäni venäjänkielisessä eikä myöskään länsimaisessa lähdeaineistossa mainita sitä, minkä vuoksi Itä-Saksan miehitysorganisaatiosta poistui yksi panssaridivisioona vuosien 1979–1981 aikana, mutta tämän seurauksena vahvuudesta poistui noin 11 500 sotilasta ja 322 panssarivaunua.⁵⁴ Varsinaista laajamittaista taloudellista kriisiä ei vielä tuolloin Neuvostoliitolla ollut, mutta oman näkemykseni mukaan tämän divisioonan poistuminen johtui säästösyistä. Tämän johtopäätöksen teen siltä pohjalta, että maavoimien divisioonien kokonaisvahvuuksia nostettiin vielä kyseisten vuosien jälkeen. Toinen syy tälle siirrolle saattaisi olla kyseisen panssaridivisioonan mahdollinen käyttäminen vuonna 1979 syttyneessä Afganistanin sodassa.

Taloudelliset ongelmat ajoivat lopulta Neuvostoliiton laajamittaisiin supistuksiin, jotka koskivat kaikkia Neuvostojoukkoja. Vuosina 1989–1991 Itä-Saksasta poistui kaksi moottoroitua jalkaväkidivisioonaa, joka laski joukkojen vahvuutta entisestään noin 25 800 sotilaalla ja 544 panssarivaunulla. Itä-Saksan miehitysorganisaation demobilisaatiota ei viety loppuun niin nopeasti kuin aluksi oli suunniteltu, sillä yhdistyvän Saksan nähtiin asettavan turvallisuusjärjestelyissä mittavia haasteita. Miehitysorganisaation demobilisaatio saatettiin loppuun vasta vuoteen 1994 mennessä.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Toisen maailmansodan jälkeinen jaettu Saksa toimi kansainvälisen politiikan keskipisteenä lähes viisi vuosikymmentä, ollen näyttämönä monille pienille ja suurille kriiseille. Virallisesti jaettua Saksaa aiottiin johtaa yhteistyössä voittajavaltioiden kesken, mutta tutkimustyön edetessä havaitsin sen, ettei Neuvostoliitolla ollut aikomustakaan toimia solmittujen sopimusten hengessä. Varsinaisia sopimusrikkomuksia Neuvostoliitto ei tehnyt, mutta niiden kiertämistä harjoitettiin laajalti, josta esimerkkinä tutkimuksessa käsittelemäni toinen Berliinin kriisi.

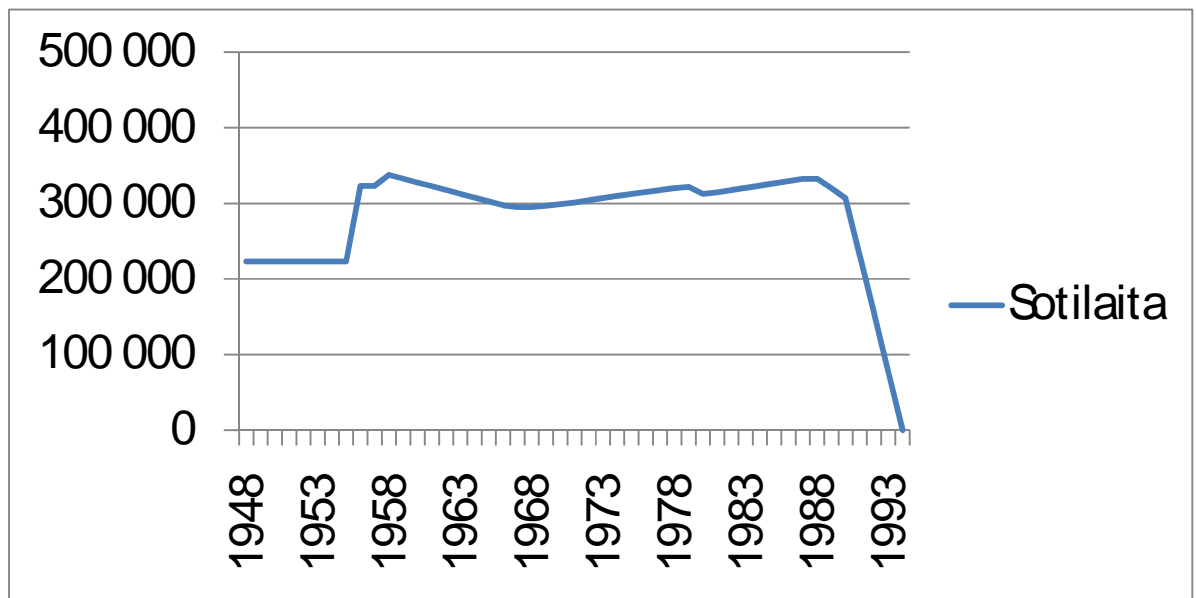
Itä-Saksa ei ollut Neuvostoliitolle ainoa tärkeä satelliittivaltio, sillä monissa lähteissä mainitaan se, että kaikki Itä-Euroopan alueella olleet neuvostodivisioonat olivat niin sanottuja ensimmäisen kategorian joukkoja. Tällöin niiden määrävahvuudesta oli jatkuvasti palveluksessa kaksi kolmasosaa tai enemmän. Tämä tarkoitti sitä, että kyseessä oli korkean valmiusasteen omaavia joukkoja, joita voitiin käyttää jopa alle vuorokauden varoitusajalla. Mielestäni voidaan olettaa, että kansainvälisesti tai alueellisesti merkittävien kriisien aikana

⁵⁴ The International Institute for Strategic Studies: *The Military Balance 1979 - 1980* (1979) s.10 ja *1980 - 1981* (1980) s. 10

ensimmäisen kategorian divisioonat nostettiin täyteen vahvuuteen, kun taas rauhallisempina aikoina osia joukoista voitiin lomauttaa ja vahvuuksia saatettiin laskea.

Alla olevaan kaavioon olen kerännyt Itä-Saksan miehitysorganisaation vahvuudessa tapahtuneet muutokset tutkimuksessani käsitellyltä aikakaudelta.

Kaavio 2: Itä-Saksan miehitysorganisaation sotilasvahvuuden muutokset kylmässä sodassa.

Kaavioni alkaa vuodesta 1948, sillä lähdeaineiston mukaan Neuvostoliiton miehitysorganisaation kokoonpano Itä-Saksassa vakiintui vasta tuolloin. Merkittävin nähtävissä oleva muutos on Itä-Saksan kansanarmeijan perustaminen vuonna 1956. Tästä vuodesta eteenpäin lisäsin miehitysorganisaation vahvuuteen Itä-Saksan kansanarmeijan 100 000 sotilasta, joka selittää kaaviossa näkyvän huomattavan nousun sotilaiden määrässä. Kaaviosta on hyvin havaittavissa myös se, miten Hruštševin ja Brezhnevin aikakaudet vaikuttivat miehitysorganisaation vahvuuteen vuosina 1958–1987.

Käyttämäni lähdeaineisto ei anna tarkkaa kuvaa koko kylmän sodan aikaisesta miehitysorganisaation kokoonpanosta, vaan otteita tietyiltä vuosilta. Tämän seurauksena kaavio 2 on monilta osin suuntaa-antava, enkä suosittelen sen käyttämistä mahdollisissa jatkotutkimuksissa. Tarkempia lukumääriä haettaessa tulisi tukeutua tutkimukseni kappaleisiin 3–5. Aikakautta rajaamatta voidaan sanoa Itä-Saksan miehitysorganisaation koostuneen noin 16–24 neuvostodivisioonasta. Näistä divisioonista noin puolet oli panssaridivisioonia ja puolet moottoroituja jalkaväkidivisioonia. Tällöin Itä-Saksan miehitysorganisaatio oli ylivoimaisesti suurin itsenäiseen toimintaan kyennyt Neuvostoliiton sotilasorganisaatio sen omien rajojen ulkopuolella. Näiden joukkojen vahvuutta ei voida perustella sodanjälkeisen Itä-Saksan valvonnalla, vaan taustalla on mielestäni varautuminen

sodankäyntiin Itä-Saksan alueelta. Tällaisten joukkojen sijoittaminen Itä-Saksaan antoi Neuvostoliitolle myös valttikortin kansainvälisesti aggressiiviseen politiikkaansa, sillä niillä luotiin jatkuva sotilaallinen uhka Länsi-Euroopalle.

Kylmä sota oli ennen kaikkea poliittisen tason sodankäyntiä ja valtiotason imagonhallintaa, vaikka suurvallat samanaikaisesti kävivät myös sotia, kuten Afganistanin- ja Vietnamin sodat. Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka suurvallat olivat valmiita massiivisiin sotilasoperaatioihin, konflikteja ei toivottu toista suurvaltaa vastaan. Tässä poliittisessa valtataistossa jaetulla Saksalla ja Berliinillä oli merkittävä osa, kuten tutkimukseni osoitti.

Kaavio 2 osoittaa erityisesti sen, että kylmän sodan aikaiset muutokset Itä-Saksan miehitysorganisaatiossa olivat pääasiallisesti seurausta Neuvostoliiton sisäpolitiikasta ja sotilasdoktriineista, eikä poliittisen tason kriiseistä. Tällöin on tehtävissä kaksi mahdollista johtopäätöstä. Joko Itä-Saksan miehitysorganisaation vahvuus oli jo rauhan aikana sellainen, että sillä kyettiin aloittamaan mahdollinen hyökkäyssodankäynti Länsi-Eurooppaa vastaan tai vaihtoehtoisesti Neuvostoliitto ei halunnut kansainvälisesti merkittävien kriisien aikana provosoida länsivaltoja enempää, lisäämällä omien joukkojensa vahvuutta Itä-Euroopassa. Nämä vaihtoehdot eivät kuitenkaan sulje toisiaan pois, sillä Neuvostoliitolla oli kyky mobilisoida useita divisioonia vain viikoissa. Tällöin vahvuutta ei erikseen olisi tarvinnut nostaa, ellei sodan syttyminen olisi ollut varmaa. Mobilisaatiota ei koskaan tehty, jonka vuoksi näkisin, ettei Neuvostoliitto halunnut tai uskonut sodan syttyvän esimerkiksi Kuuban kriisin seurauksena.

Jatkotutkimuksen osalta näkisin tarpeelliseksi tutkia Itä-Saksan miehitysorganisaation kaluston muuttumista kylmän sodan aikana. Oman tutkimukseni osalta sivuutin tämän analyysin, sillä sen käsittely olisi laajentanut tutkimustani huomattavasti. Tämän lisäksi jatkotutkimuksessa tulisi ottaa kantaa miehitysorganisaation osalta ilmavoimien ja merivoimien vahvuuksiin. Tutkimusongelmaksi voisi mahdollisesti asettaa Itä-Saksan merkityksen Neuvostoliiton strategisessa sotilassuunnittelussa kylmän sodan aikana.

7. LIITTEET:

LIITE 1: Saksan ja Berliinin jako

LIITE 2: Itä-Saksan miehitysorganisaation divisioonatason jako Itä-Saksassa 1980-luvulla

LIITE 3: Ilmasilta Länsi-Berliiniin 1948–1949

LIITE 4: Miehitysjoukkojen operatiivinen sijainti Itä-Saksan maaperällä vuonna 1946

LIITE 5: Miehitysjoukkojen operatiivinen sijainti Itä-Saksan maaperällä vuonna 1946
Yhdysvaltain tiedustelupalveluiden mukaan

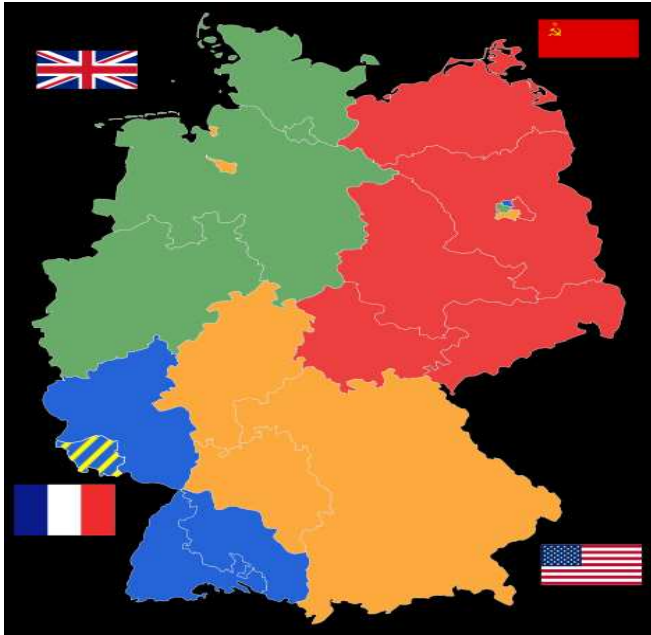
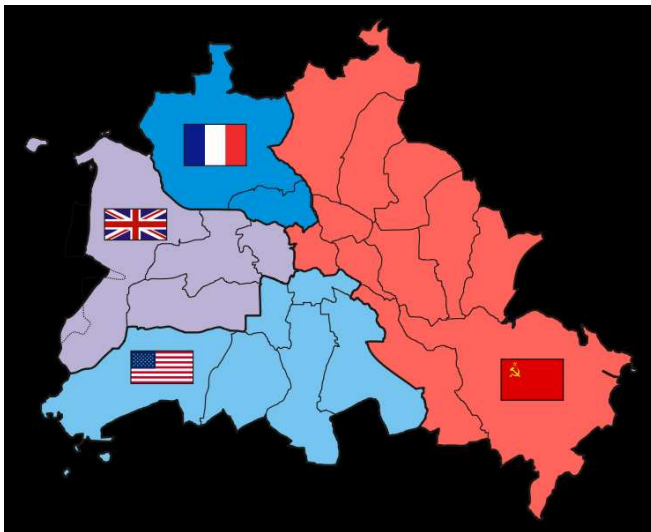
LIITE 6: Arvio Varsovan liiton strategisesta hyökkäyssuunnitelmasta vuoteen 1990 asti

LIITE 7: Arvio Varsovan liiton strategisesta hyökkäyssuunnitelmasta (vuosi ei tiedossa)

LIITE 8: Moottoroidun jalkaväkidivisioonan kokoonpanon muutokset 1958–1987

LIITE 9: Panssaridivisioonan kokoonpanon muutokset 1958–1987

LIITE 1

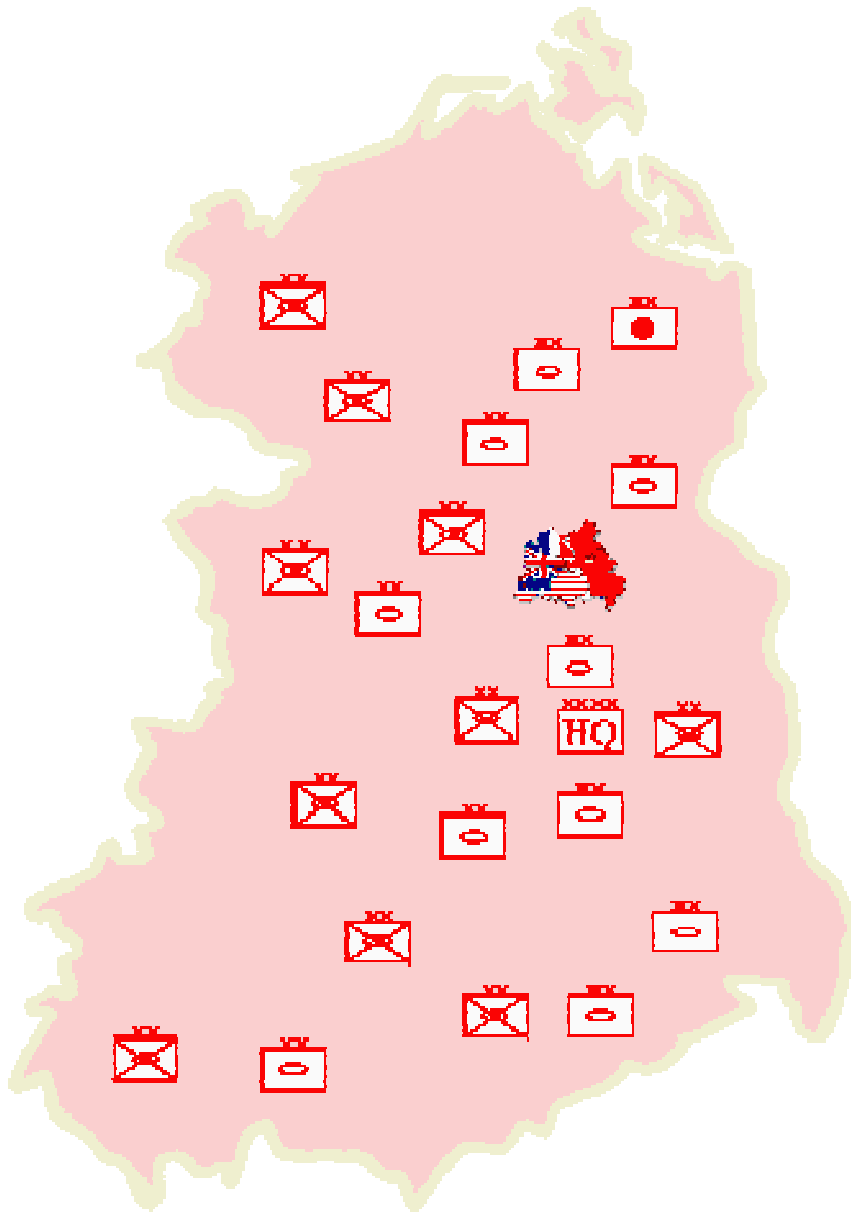
Saksan jako⁵⁵Berliinin jako⁵⁶

⁵⁵ http://fi.wikipedia.org/wiki/Saksan_ja_It%C3%A4vallan_miehitysvy%C3%B6hykkeet (26.1.09 – tekijä ei tiedossa)

⁵⁶ http://fi.wikipedia.org/wiki/Saksan_ja_It%C3%A4vallan_miehitysvy%C3%B6hykkeet (26.1.09 – tekijä ei tiedossa)

LIITE 2

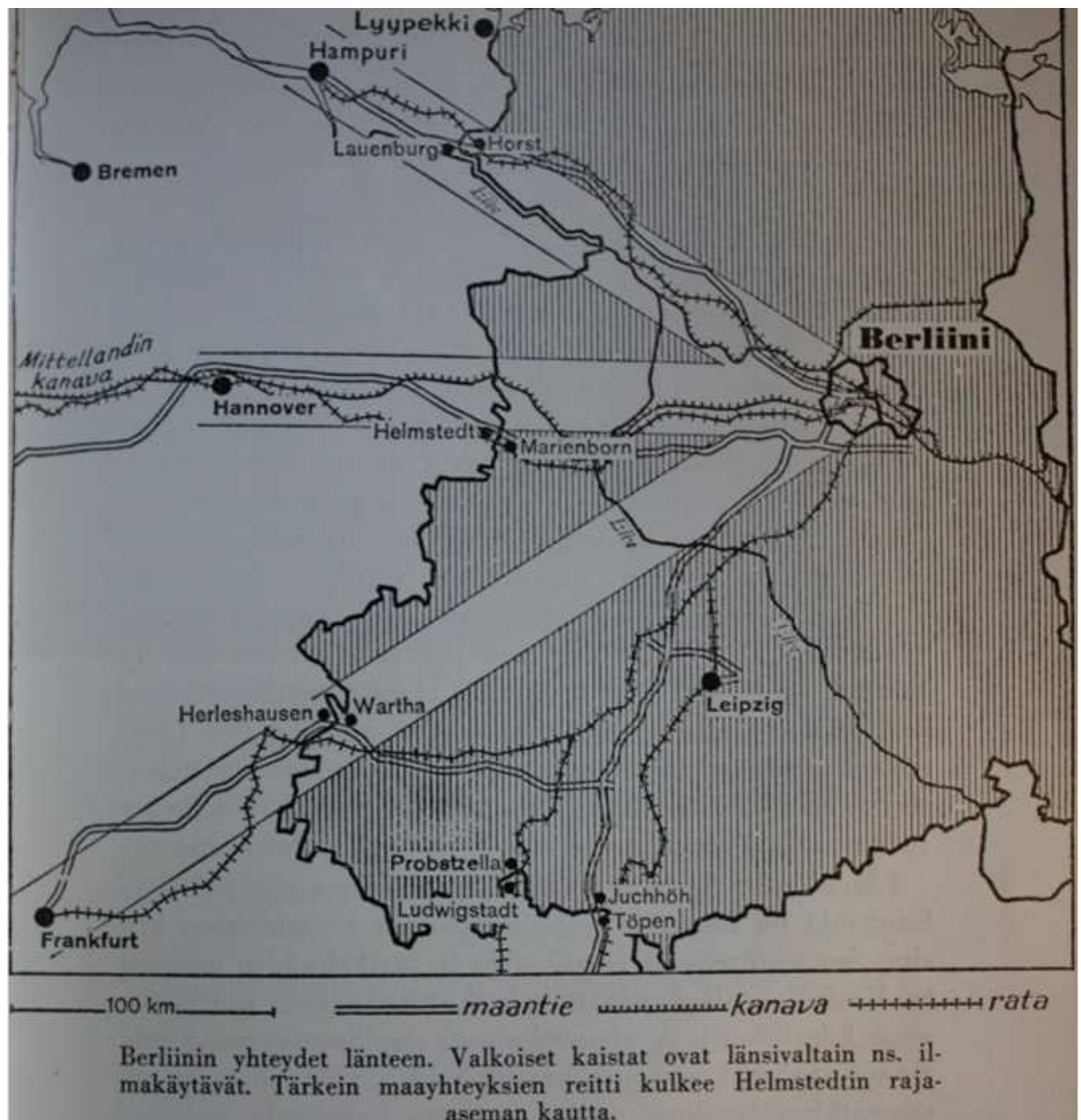
Itä-Saksan miehitysorganisaation divisioonatason jako Itä-Saksassa 1980-luvulla⁵⁷

⁵⁷ Group of Soviet Forces in Germany: Order of Battle:

<http://www.usmlm.org/home/soviets/GSFGOB.htm> (26.01.09 - tekijä ei tiedossa)

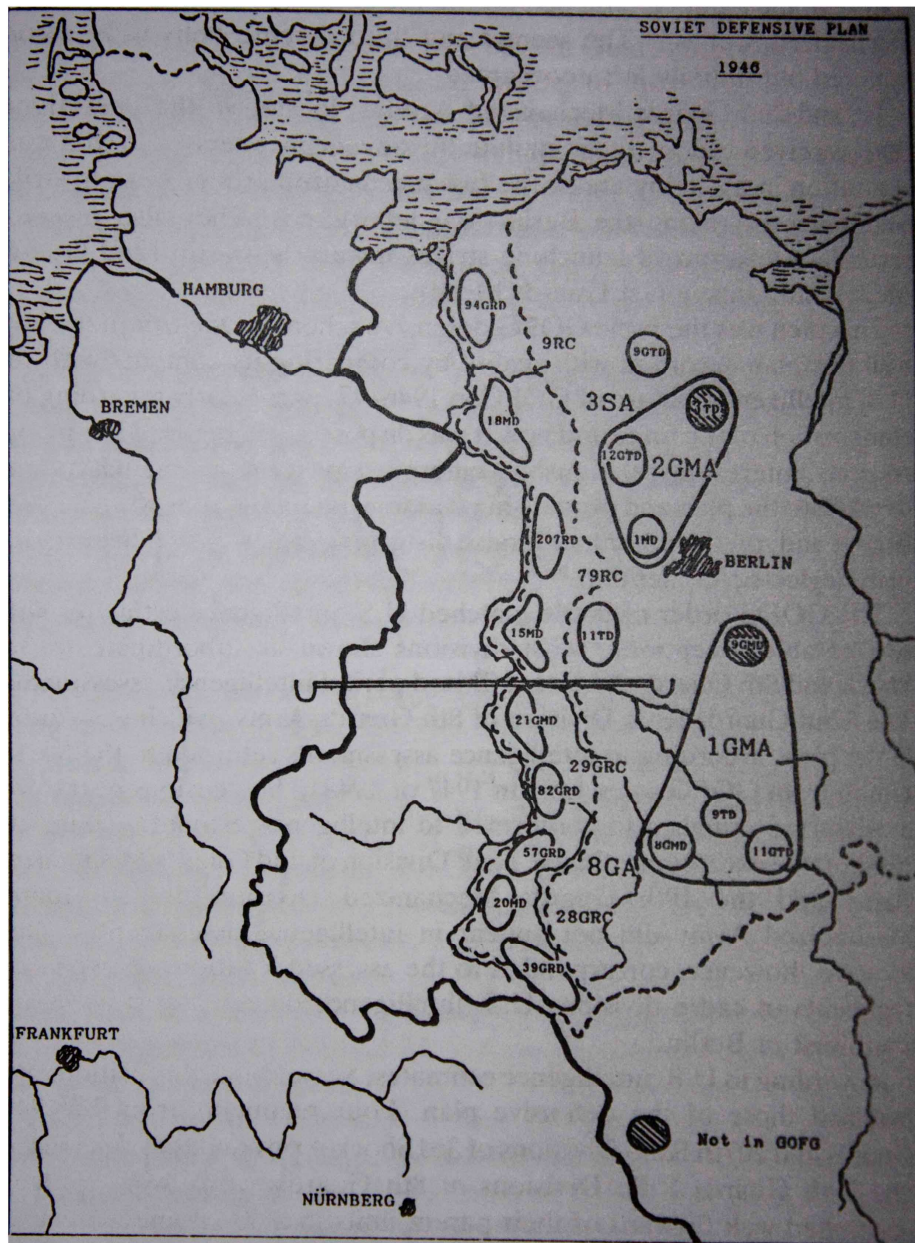
LIITE 3:

Ilmasilta Länsi-Berliiniin 1948–1949⁵⁸

⁵⁸ Kuosa, Tauno: Oman Aikamme Maailmantapahtumat (1962) s. 297

LIITE 4:

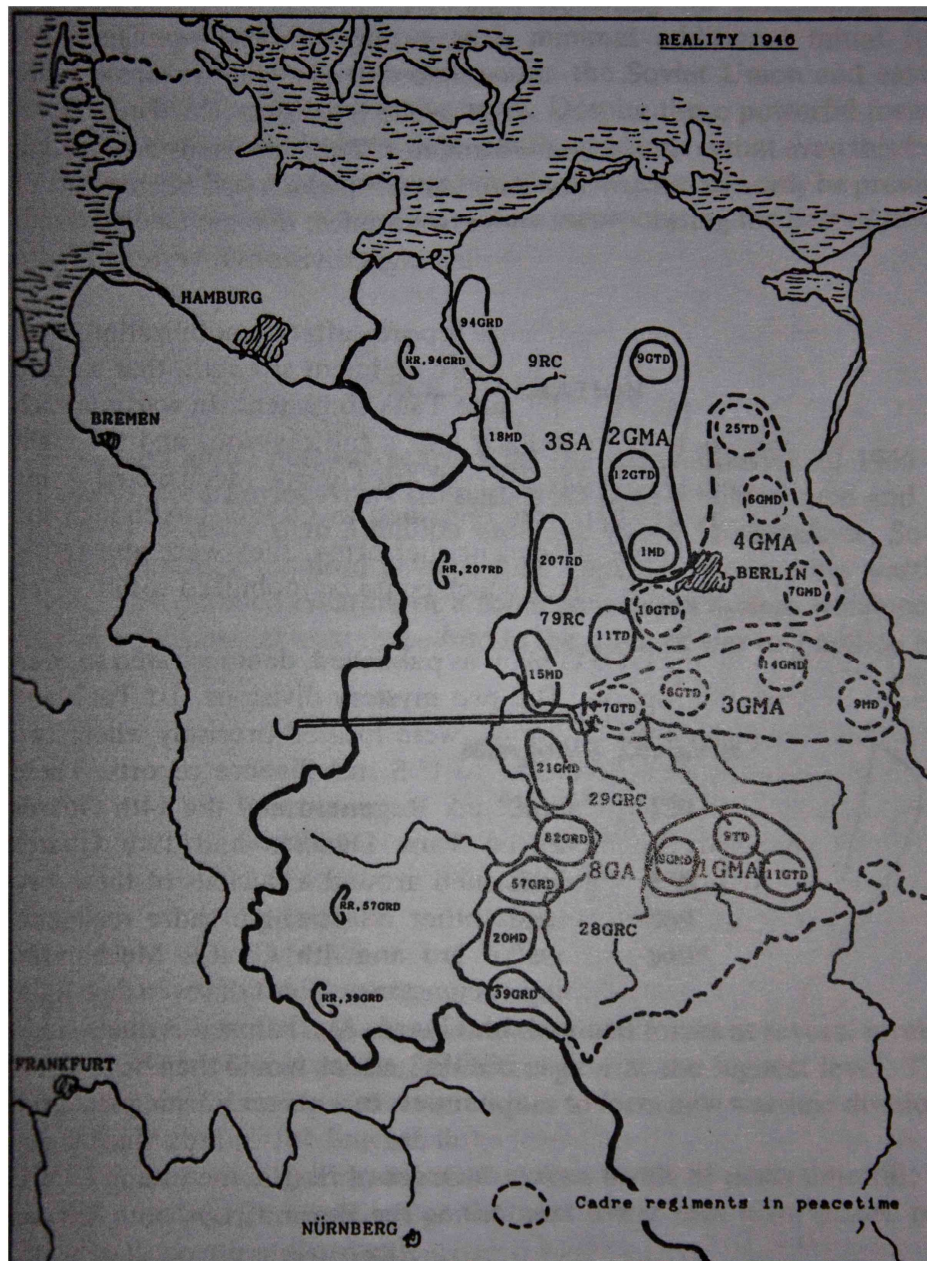
Miehitysjoukkojen operatiivinen sijainti Itä-Saksan maaperällä vuonna 1946⁵⁹

⁵⁹ Glantz, David. M: The Military Strategy of The Soviet Union (1992) s.184

LIITE 5:

Miehitysjoukkojen operatiivinen sijainti Itä-Saksan maaperällä vuonna 1946 Yhdysvaltain tiedustelupalveluiden mukaan⁶⁰

⁶⁰ Glantz, David. M: The Military Strategy of The Soviet Union (1992) s.184

LIITE 6:

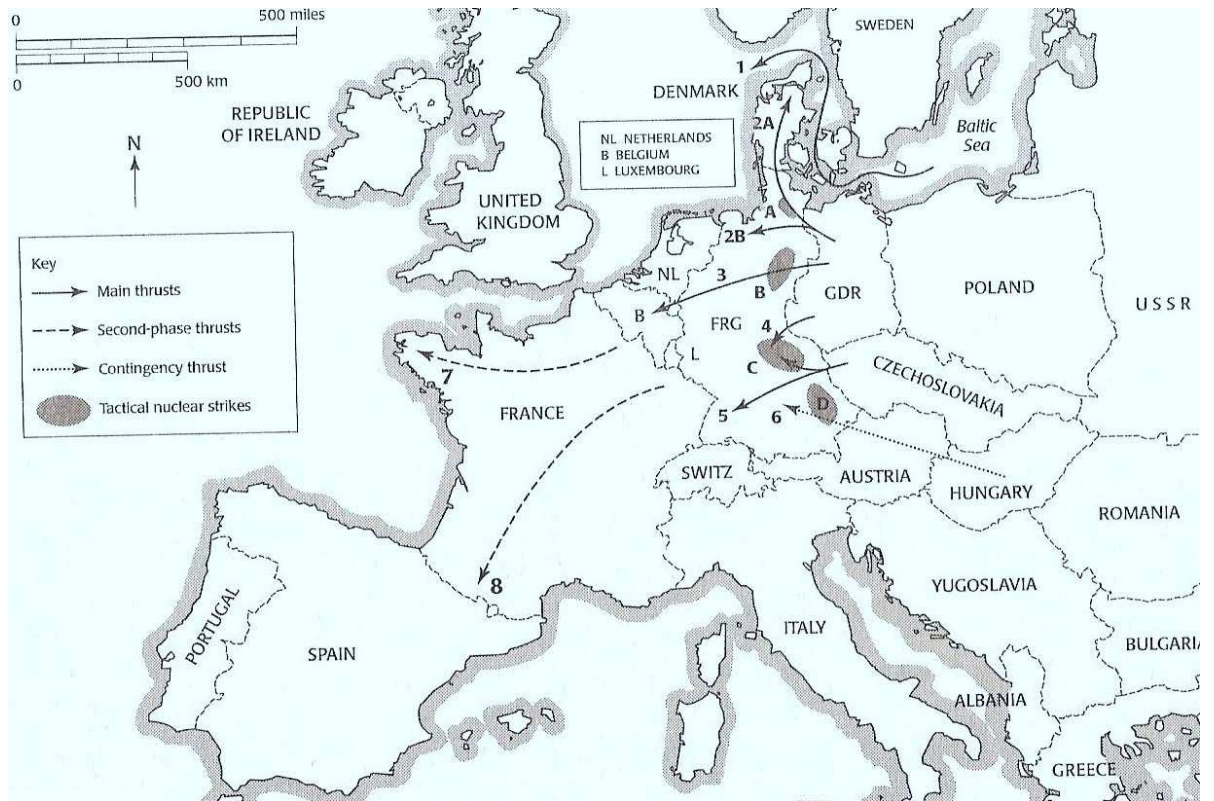
Arvio Varsovan liiton strategisesta hyökkäyssuunnitelmasta vuoteen 1990 asti⁶¹

⁶¹ Kulomaa, Jukka: Syvään Taisteluun – Johdatus Neuvostoliiton Maavoimien Sotataitton 1917 - 1991 (2007) s. 197

LIITE 7:

Arvio Varsovan liiton strategisesta hyökkäyssuunnitelmasta (vuosi ei tiedossa)⁶²

⁶² Miller, David: The Cold War – A Military History (1998) s.360

LIITE 8:

Moottoroidun jalkaväkidivisioonan kokoonpanon muutokset 1958–1987

Moottoroitu jalkaväkidivisioona:	1958:	1968	1987
Moottoroitu jalkaväkirykmentti	3	3	3
Panssarirykmentti	1	1	1
Erillinen panssaripataljoona	-	-	1
Tykistörykmentti	1	1	1
Raketinheitinpatteristo.	1	1	-
Tykistöraketti- / - ohjuspatteristo	-	1	1
Pstpatteristo / pataljoonia	-	1	1
Ilmatorjuntarykmentti.	1	-	1
Ilmatorjuntapatteristo	-	1	-
Tiedustelupataljoona	1	-	1
Pioneeripataljoona	-	1	-
Viestipataljoona	1	1	1
Suojelukomppania	1	1	-
Suojelupataljoona	-	-	1
Helikopteriosasto/- laivue	-	-	1
Sotilaita	13 150	10 500	12 900
Panssarivaunuja	227	188	272
Rynnäkkötykkeitä	10	-	-
Kenttätykkeitä	36	54	54
Raketinheitimiä	18	ei tietoa	18

LIITE 9:

Panssaridivisioonan kokoonpanon muutokset 1958–1987

Panssaridivisioona:	1958:	1968	1987
Panssariyrykmentti	3	3	3
Rynnäkköpataljoona	1	-	-
Moottoroitu jalkaväkirykmentti	1	1	1
Tykistörykmentti	1	1	1
Raketinheitinpatteristo	1	1	-
Ilmatorjuntarykmentti	1	-	1
Ilmatorjuntapatteristo	-	1	-
Tiedustelupataljoona	1	1	1
Pioneeripataljoona	2	ei tietoa	1
Viestipataljoona	1	1	1
Suojelukomppania	1	1	-
Suojelupataljoona	-	-	1
Tykistöraketti- / ohjuspatteristoja	-	1	1
Helikopteriosasto/ -laivue	ei tietoa	ei tietoa	1
Sotilaita	10 600	9 000	11 500
Panssarivaunuja	366	333	322
Rynnäkkötykkeitä	52	-	-
Kenttätykkeitä	36	54	54
Raketinheitimiä	12	ei tietoa	18

LÄHTEET:**Kirjallisuus:**

AN IISS Publication: The Military Balance 1973–1991 (useita julkaisuvuosia).

Burman, Pauli/Iloniemi, Jaakko/ Lassila, Antti/Siikala Kalervo/ Törnudd Klaus: Kylmän Rauhan Maailma – Kuvaus Maailmantapahtumista 1945–1958.

Glantz, David M: The Military Strategy of the Soviet Union (1992).

Halsti H, Wolf: Euroopan Kriisi (1979).

Hentilä, Seppo: Jaettu Saksa, Jaettu Historia – Kylmä Historiasota 1945–1990 (1994).

Kulomaa, Jukka: Syvään Taisteluun – Johdatus Neuvostoliiton Maavoimien Sotataitoon 1917–1991 (2007).

Kuosa, Tauno: Oman Aikamme Maailmantapahtumat (1962).

Kuusisto, Ilkka: Länsi-Saksan puolustus kylmän sodan aikana vuosina 1945–1955 (2006).

Larrabee, Stephen: The Challenge to Soviet Interests in Eastern Europe (1984).

Luttwak, Edward N: The Grand Strategy of the Soviet Union (1983).

Miller, David: The Cold War – A Military History (2001).

Moreton, Edwina: East Germany and the Warsaw Alliance – The Politics of Détente (1978).

Moreton, Edwina: Germany between East and West (1987).

Schwartz, Harry: The New York Times Survey series – Eastern Europe in the Soviet World (1973).

Staar, Richard F: The Communist Regimes in Eastern Europe – An Introduction (1967).

Tutkimukset:

Kuusisto, Ilkka: Länsi-Saksan puolustus kylmän sodan aikana vuosina 1945–1955 (2006)

Internet:

Aage, Svend / Jensen, Frede P: Superpower under pressure: The Secret Speech of Minister of Defense Marshal Zhukov in East Berlin, March 1957
http://www.php.isn.ethz.ch/collections/coll_zhukov/zhukov.cfm?navinfo=14861 (3.3.2009)

BBC NEWS: 14 May 1955 – Communist states sign Warsaw Pact
http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/may/14/newsid_3771000/3771065.stm
 (10.3.2009)

Center for Arms Control, Energy and Environmental Studies at MIPT (2000):
<http://www.armscontrol.ru/Start/publications/dkp0731.htm> (5.3.2009)

Holden, Jean: Disciplinary Problems in the Soviet Group of Forces in the GDR (1988)
<http://www.osa.ceu.hu/files/holdings/300/8/3/text/27-5-56.shtml> (9.3.2009)

Library of Congress Country Studies: East Germany – The Group of Soviet Forces in Germany
[http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+gx0156\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+gx0156)) (8.4.2009)

Lord Ismay: Soviet Armed Strength (As estimated in 1954)
<http://www.nato.int/archives/1st5years/annexes/b5.htm> (2.3.2009)

May, Ernest R: John F Kennedy and the Cuban Missile Crisis
http://www.bbc.co.uk/history/worldwars/coldwar/kennedy_cuban_missile_04.shtml
 (10.4.2009)

Modern History Sourcebook: The Warsaw Pact, 1955 (*Soviet News*, No. 3165 May 16, 1955)
<http://www.fordham.edu/halsall/mod/1955warsawpact.html> (6.4.2009)

Rosenberg Jennifer: The Rise and Fall of the Berlin Wall:
<http://history1900s.about.com/od/coldwa1/a/berlinwall.htm> (9.3.2009)

The North Atlantic Treaty – Washington D.C -4 April 1949
<http://www.nato.int/docu/basicxt/treaty.htm> (29.2.2008)

The Potsdam Declaration: Protocol of the Proceedings, August 1, 1945
<http://history.sandiego.edu/gen/text/ww2/potsdamdeclaration.html> (10.3.2009)

Tilman, Remme: The Battle for Berlin in World War Two
http://www.bbc.co.uk/history/worldwars/wwtwo/berlin_02.shtml (10.3.2009)

Uhl, Matthias: Nuclear Warhead Delivery Systems for the Warsaw pact, 1961–1965 – Documents from the Russian State Archives of Economics and the German Federal Military Archives on the Reorganization and Modernization of The Armed Forces of the Soviet Bloc -
http://www.php.isn.ethz.ch/collections/coll_berlin/intro_uhl.cfm?navinfo=16161 (5.3.2009)

U.S. Library of Congress – Postwar Occupation and Division:
<http://countrystudies.us/germany/44.htm> (5.3.2009)

Group of Soviet Forces in Germany: Order of Battle:
<http://www.usmlm.org/home/soviets/GSFGOB.htm> (26.01.09 - tekijä ei tiedossa)

<http://www8.brinkster.com/vad777/sss-89-91/districts/zgv.htm> (5.3.2009 - kirjoittaja ei tiedossa – venäjänkielinen lähde – kirjoittajan hallussa)